БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 80 (4564). 1960 ч. апрель 6, среда | Өртээ 20 көп.

ССРЭ-ниң болгаш Франциянының улустарының найыралы—тайбыңның үндезини

Москваның ажылчы чоннарының Спорт ордузунга болган митингизи

Москвада спорттуң В. И. Ленин аттыг төп стадионунуң Ордузунуң эң улуг залынга апрель 4-те улус чык долуп келген. Хөй-хөй муң ажылчыннар, найысылалдың интеллигенциязының төлөлекчилери, Совет Армияның дайынчылары болгаш студентилер анаа чыылганы ол. Францияга аян-чоруктан ооң бүдүүзүнде эзп келген ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев-биле олар ужурашканнар. ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң министрлери, ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң депутаттары, Совет Эвилелинин маршалдары, СЭКП Төп Комитединиң харыысалгалыг ажылдакчылары база спорт ордузунга келгеннер.

17 шак. Боттарының олуттарындан муң-муң кижилер туруп келген. Динмиттиг адыш часкаашкыны кыптыгып үнген: эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, Д. С. Коротченко, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский олар президиумга көстүп келген.

Н. С. Хрущевтуң Францияга төөгүлүг аян-чоруунуң кайгамчыктыг чедишкини-биле холбаштыр СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң бирги секретары В. И. Устинов бодунуң эге чугаазынга анаа байыр чедирген. Ооң чугаалааны болза:

Силерниң аян-чоруунар ССРЭ-ниң болгаш Францияның улустарының аразында чаңчыл болган найыралды быжыглаарынга, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун улам ынай чымчадырынга, Европага болгаш бүгү делегейге тайбыны быжыглаарынга чедирип келгенинге совет кижилерниң сеткили аажок ханган.

«Динамо» заводтуң хоюглакчызы В. А. Петровский Совет чазактың баштыынга Москваның ажылчыннарының өмүнөөзинден чылыг байыр чедирилгезинин сөстерин дамчыткан.

Бистер, динамочулар, бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, Силерниң Францияга чоруп турганыңар дугайында дыннадыг бүрүзүн изии-биле чугаалажып көрүп турган бис. Ол материалдарны номчааш, бистиң кайгамчыктыг Төрөөн чуртувус дээш, бистиң совет тургузуувус дээш, Совет күрүнениң тайбыңга ынакшылдыг даштыкы политиказы дээш кижиниң сагыш-сеткили өөрүп келир турган. Ынчангаш бистер, совет кижилер, улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш чайгылыш чок шынчы чүткүлдүг демисели дээш бистиң төрөөн Коммунистиг партиявыска сагыш-сеткилиниң бүгү ханызындан өөрүп четтирген. Ол политика бүгү делегейден улам-на хөй талалакчыларны чыл келген тудум тып ап турар. Силерниң үнелеп четтинмес ачы-хавыяанар чогум-на харын ында болуп турар, эргим Никита Сергеевич.

Москва чоогунуң колхозчуларындан Ленин районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң бригадири З. А. Капустина чүве чугаалаан.

Бистер, колхозчулар, бүгү совет улус-биле бир дөмей, бистиң Коммунистиг партиявыска, Силерге—тайбың дээш могаг чок демиселчиге ханы өөрүп четтириишкиннің саңыш сеткилин илередип, Францияга Силерниң аян-чоруңарның кайгамчыктыг түннелдериге изиг байыр чедирип тур бис деп, З. А. Капустина медеглээн.

17 ажыг чылдарның иштинде бригадирлеп ажылдап келген мен, колхозчуларның ам үеде ышкаш мындыг алызындан кайгамчык улуг көдүрлүүшкүнүн кажан-даа көрүп көрбээн мен деп, З. А. Капустина чугаалаан. Бистин ынак найысылалывыс—Москвавыска улам-на хөй эштти, сүттү болгаш ногааларны бээр, чеди чылдың ийиги чылын социалистиг бедик хүлээлгелериниң чедиишкинниг күүселдези-биле демдеглээр дээш бистиң артельдиң кежигүннери бүгү күжүн салыр деп ол медеглээн. Тайбыны быжыглаарынга бистиң шыдаар-ла салыышкынывыс ол болур.

Аар машина тудуунуң заводтарын төлевилээр талазы-биле институттуң инженери А. А. Федоровка сөс берген. Совет найысылалдың интеллигенциязының өмүнөөзинден ол чүве чугаалаан.

Францияның удурланыышкын шимчээшкининиң киржикчизи кижи болуп турган болганымда, совет болгаш француз улустар боттарының ниити дайзыны—фашистиг эжелекчилерге удур кады демисежип турган делегейнин ийиги дайынының чылдары мээн сагыш-сеткилимге онза иледп болуп турар деп ол чугаалаан. Ынчаарга герман дайынзырактар баштарын база дагын ковайтып турар, немец нацияның онза хүлээлгезинин дугайында гитлержи чулчуруушкуннарны канцлер Аденауэр катаптап турар амгы үеде француз-совет найыралды быжыглаары Европага тайбын дээш демиселге онза улуг рольдуг болур деп аш Федоров медеглээн.

«Трехгорная мануфактураның» хөвен-саазын комбинадының аныяк аргыкчызы З. Е. Семенкова чүве чугаалаан.

Москваның солдарының болгаш кыстарының өмүнөөзинден Н. С. Хрущевка байыр чедирилгезинин сөстерин дамчыткан, совет аныяктар коммунистиг ёзу-биле өөренир, чурттаар болгаш ажылдаар деп ленинчи чагыларны эдербишаан. Коммунистиг партияның төлевилээн планнарын амыдырында чедиишкиниг боттандырып турар деп З. Е. Семенкова чугаалаан.

Улуг совет улустуң толептиг солдары болгаш кыстары коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары болур төлээде, найысылалдың аныяк ажыл-ишчилери боттарының бүгү энергиязын, бүгү күжүн бээрлер дээрзин эш Н. С. Хрущевка «Трехгорная мануфактураның» аргыкчызы бүзүредип чугаалаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев индирге үнүп келирге чыылганнар динмиттиг адыш часкаан. Францияга аян-чоруунуң түннелдериге холбаштыр ол делгеренгей чүве чугаалаан.

Совет Эвилелиниң удуртукчу ажылдакчылары даштыкы чурттарга чоруп чорааш чаныып келгенде, силерниң мурнуңарга, ынчаарга силерниң нүүрүнер-биле бүгү улустун мурнунга, кылган ажылының дугайында отчёдун кылып бээр эки чаңчыл бисте бар апарган деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Бис Францияже чүге чоруй баргап бис, ында чүү чүвеге бис сонуургалдыг турган бис? Хамыктын мурнунда президент де Голль-биле болгаш француз чазак-биле эки шуут харылааларны тургузары, бистиң чурттарга шагдан тура сонуургалдыг болгаш шиитпирлеттикерин шагдан бээр манап турган айтырыглар дугайында Францияның удуртукчу ажылдакчылары-биле санал-оналды солчуру бистиң сонуургалывыс ол турган. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадырының, күрүнелериң тайбың кожахелбээ догуннаарын хандырарының, ындыг болганда Европага тайбыны, бүгү чер делегейге тайбыны быжыглаарының эрге-ажыктарын барымдаалааш бо аян-чорукту кылган бис.

Бир эвес түнеп көөр болза. бо аян-чорук черле чеиишкиниг болуп эрткен. Генерал де Голль-биле бистиң аравыска болгулаан чугаалажыышкыннар болгаш беседалар кончуг чугула база аажок ажыктыг болуп турар. Ын чугула айтырыгларның талазы-биле бистиң туруштарывыс бүрүнү-биле дүүшпейн турар дээрзи билдингир харын. Ынчалзадаа айтырыгларның хөй нуруузунуң талазы-биле бистин билиишкинивис чоокшулажып турар дээрзин санал-оналды тодаргайы-биле солушканы көргүскен. Айыыл чок чорук дээш, тайбыны хандырары дээш сагыш салып турар бүгү-ле кижилерниң сеткилин дүвүредип турар кол айтырыг болур—чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыгларының талазы-биле генерал де Голль-биле бистиң туруштарывыс дүгжүп турар-дыр деп чугаалап болур мен.

Совет Эвилелиниң, а ол ышкаш Европаның гитлержи эжелелге таваржып турган өске-даа чурттарының улустарының сагыш сеткилин сагышсыратып турар айтырыг президент де Голль-биле чугаалажыышкыннарга болгаш беседаларга чугула черни эзлээн турган дээрзин Н. С. Хрущев оон ынай чугаалаан. Францияның президентизи-биле герман айтырыгның дугайында черле ажыт-чажыт чокка чугаалашкан бис деп эш Хрущев айыткан. Мен бодап көөрүмге, президент болгаш Францияның чазаа Совет Эвилелиниң туруштарын ам дээре билир болган, ынчаарга бо айтырыглар талазы-биле француз таланың туружунуң дугайында улам тодаргай билигни бис база алган бис.

Герман айтырыгны чөптүг шиитпирлээринге болгаш герман милитаристерниң талазындан тайбыңны үрээриниң кыжаныын чайладырынга бүгү аргалар бар дээрзин Совет чазактың баштыны демдеглээн. Бүгү улустарның, ооң иштинде герман улустуң бодунуң эрге-ажыктарынга, бүгү-ниитиниң тайбыңын камгалаарының болгаш быжыглаарының эрге-ажыктарынга таваржып турар шиитпирлерни тывар талазыбиле саадап черле болбас дээр дугайында туржун турган бис, ам-даа туржун турар бис деп Н. С. Хрущев чугаалаан.

Херек кырында туруп турар ийи герман күрүнелер-биле тайбыныы кереэзин чарарын Совет Эвилели чедип алыксап турар. Ындыг кереэни чарары делегей байдалының экижиринге, «соок дайынны» узуткаарынга идигни бээр, ийи янзы-бүрү социал болгаш политиктиг системаларлыг чурттарның аразынга эки ажыл-херекчи кады ажылдажылгага орукту арыглаар ийик.

Бо талазында хөй бергелер амдаа бар болуп турар, чүге дээрге чамдык ажылдакчылар, хамыктын мурнунда канцлер Аденауэр Германия-биле тайбыңның кереэзин чарарын күзевейн турарлар болгаш Совет Эвилелиниң база барыын талакы күрүнелериң аразынга дугуржулга ёзугаар ол айтырыг шиитпирлеттинген турзун дээрзинге удурланып турарлар деп Н. С. Хрущев демдеглээн.

Олар болза герман айтырыгны чөөн-чүк биле барыын-чүктүн аразынга «күш шенээриниң» чүүлү кылырын оралдажып турарлар. Ол дээрге кончуг-ла айыылдыг туруштур дээрзин эш Н. С. Хрущев демдеглээн. Айтырыгны ынчаар көөрү кижи төрелгетенни дайынга чедирип болур, ынчангаш тайбыны камгалаарынга сонуургалдыг бүгү-ле кижилерге ол дугайын сагындырар хүлээлгелиг бис. Ындыг турушту эзлеп алгаш, канцлер Аденауэр Барыын Германияга безин багай бараан болуп турар-дыг. Тайбыны күзеп турар, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун узуткаарын күзеп турар бүгү-ле улустарга улуг хораны ол чедирип турар.

Барыын талакы күрүнелерге база тааржыр үндезинге Германия-биле тайбыңның кереэзин чарар дугайында дугуржулганы чедип алыр дээш Совет Эвилели бүгү-ле күүлдерни кылыр дээрзин Совет чазактың баштыны демдеглээн. Ынчаарга бир эвес бистиң күжениишкиннеривистен чүве болбайн баар чүве болза, Совет Эвилели Герман Демократтыг Республика-биле тайбынның кереэзин чарар апаар. Европаның төвүнде таарымча чок байдалды узуткаарының эргежок чугулазын билип турар бүгү-ле кижилер Совет Эвилели-биле кады ол кереэге атты салыр дээрзинге бүзүреп турар бис.

Улустар аразының эзлээн хөй айтырыгларының талазы-биле бистин чурттарның аразынга дугуржулганы турушту ажылдап кылырынга үндезин бар-дыр дээрзи генерал де Голль-биле ужуражыышкыннарның болгаш беседаларның үезинде доктааттынган деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Франция-биле бистиң харылзааларывысты улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар бис. Европаның кургаг черинде эң улуг ийи күрүнелер болур Совет Эвилели болгаш Франция тайбың дээш туржун турар бүгү-ле күрүнелер-биле боттарының күжениишкиннерин каттыштырыптар болза, Европага чаа агрессияга болгаш чаа дайынга ажыг эртер аргажок мөөндак тургустунган турар.

Совет Эвилели болза Францияны Барыын Германия-биле содаалаштырарын, француздарны немецтерге удур тургузарын оралдажып турар дээр чергенин чүдек-бужар бодаларны бодунуң чугаазынга Н. С. Хрущев сойгалап илереткен. Совет Эвилели болза Француз Республика-биле найыралдажырын, ынчангаш бистиң харылзааларывысты улам экижидерин күзеп турар, база Француздарның өөнүктери-биле чоокшулажырын болгаш найыралдажырын күзеп турар дээрзин Францияга чоруп тура чугааларымга-даа чугаалап турган мен, ам база ону катап чугаалаксап тур мен деп Н. С. Хрущев медеглээн. Франция-биле бистиң найыралывыс ооң бистин өөнүктеривис-биле найыралын быжыглаарынга идиглиг болурун күзеп турар бис.

Оон ынай эш Н. С. Хрущев Совет Эвилели-биле Францияның аразынга экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны хөгжүдериниң дугайында чугаалаан. Совет-француз садыглажыышкын сөөлгү чылдарда ийи чурттарның кайызынга-даа ажыктыг кылдыр таарымчалыг хөгжүп келгенин ол демдеглээн. ССРЭ-биле Францияның аразынга баразан саарылгазы сөөлгү алды чылдарның дугуржулганда бештен хөй катап өскен. Совет-француз садыглажыышкынны үндезини-биле калбартыры ажыктыг дээрзин президент де Голль-биле чугаалажыышкынның үезинде демдеглеттингенин Н. С. Хрущев чугаалаан. Совет Эвилели-биле экономиктиг харылзааларының улуг ужур-дузалыын Францияның дыка хөй бүдүрүлге эзлери билир болгаш ынды харылзааларны калбартырынче чүткүп турарын садыг палатазынга бүдүрүлге эзлери-биле, улуг-улуг фермаларның эзлери-биле ужуражыышкыннар болгаш беседалажыышкыннар көргүскен.

ССРЭ-биле Францияның аразынга культура болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле протоколда тайбыңның болгаш улустуң чаагай чоруунуң эрге-ажыктарының депшилгезинге идиг болур тодаргай хемчеглерни баш удур көрүп турар. Атомнуг энергияны тайбың ёзу-биле ажылгаарының талазы-биле кады ажылдажылганың дугайында советфранцуз дугуржулганың улуг ужур-дузалыын Н. С. Хрущев демдеглээн. Ол болза социалистиг эвес улуг чурт-биле Совет Эвилелиниң эң-не баштайгы ындыг хевирлиг дугуржулгазы болур.

Оон ынай Н. С. Хрущев бодунуң чугаазынга Францияның ангы-ангы хоорайларынга болгаш девискээрлеринге—Парижке, Марсельге, Дижонга, Флэнге, Бордога болгаш өске-даа черлерге чораанын, эштер Торез, Дюкло болгаш Францияның Коммунистиг партиязының өске-даа удуртукчулары-биле Владимир Ильичиниң шаандакы Парижке турган улуг эвес, бөдүүн квартиразынга чорааш ужурашканын чугаалаан. Ол ышкаш француз профэвилелдериниң ажылдакчылары-биле болгаш ужуражыышкыннарының дугайын Н. С. Хрущев база чугаалаан.

Францияның бөдүүн кижилери-биле бодунуң ужуражыышкыннарының дугайын Н. С. Хрущев онзалап чугаалаан. Француздарның аразынга чораанывыстың дугайын илередир сөстерни тывары берге-дир деп ол чугаалаан. Бистер кааз-даа чорувуста олар чүректин ханызындан уткуп ап турган. Француздар экономика, техника, эртем, культура талазы-биле эң-не эки чүүлдерин бистерге көргүскеннер. Совет чурттуң төлөлекчилерин Францияның улуу боттарының өөнүктери ышкаш кылдыр, чаңгыс эп-сеткил-биле уткуп-хүлээп ап турганнар. Ону көргеш бистер Төрөөн чуртувуска, Совет социалистиг күрүневиске чоргаарланып чораан бис. Совет улустарга оларның чылыг, эп-найыралчы сагыш-сеткил илередиишкиннерин дамчыдар бис деп француздарга чугаалап чораан бис. Ынчангаш ону ам сеткил ханыышкын-биле күүседип туру мен.

Француз Республиканың Президентизи генерал де Голльду күрүненин албан ужурунда бистин чуртувусче чалаан бис деп Н. С. Хрущев чугаалаан. Президент ол чалаашкынны сеткил сагыжымдан хүлээп алдым деп чугаалаан. Совет Эвилелинге генерал де Голльдуң келири бистин ажыктыг ужуражыышкыннарывыстың болгаш беседалажыышкыннарывыстың уламчылаашкынын болдурар төлөөде анаа өөрүүр бис.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының түннелинде чугаалааны болза:

Ол болза, Совет чазактың баштынының Француз Республиканы баштайгы барыышкыны дээрзин билир болгай силер. Сөөлгү үеларде чазактар болгаш күрүнелер баштыңнарының аразында болуп турар ужуражыышкыннар болгаш беседалар улустар аразының байдалын экижидип, политиктиг агаарны аястырарынга улуг ужур-дузалыг.

Парижке майның 16-да болур бедик деннелдин ужуражыышкыннары онза чугула болур. Ол ужуражыышкыннарның үезинде дөрт улуг күрүнелериң баштыннары улустар аразының эң чугула айтырыгларының талазы-биле шиитпирлерни кады ажылдап кылырынга бистиң Францияга чораанывыс, генерал де Голль-биле ужуражыышкыннар дузалаар.

Эш Н. С. Хрущев Совет Эвилелиниң болгаш Францияның улустарының аразында найыралдың улам хөгжүп, быжыгарынга күзелин илереткеш, бүгү делегейге тайбыңның алдары дээш йөрээл салган.

Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын олурганнар ханы кичээнгей-биле дыннаан болгаш динмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары хөй удаа болуп турган.

Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын бүгү чурт радио чамчыштыр дыннаан. Митингини телевидение-биле баа дамчыткан. СЭКП-ниң Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң чазааның бүгү улустарның аразынга найыралды быжыглап, калбартырынче угланган тайбың күзээн ленинчи политиказын совет кижилер чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгүнүп турарының дугайын Совет чазактың баштыны-биле бо кайгамчыктыг ужуражыышкын база катап херечилээн.

(СЭТД).

ЛЕНИН ОРДЕНИН ТУРГУСКАНЫНДАН БЭЭР 30 ЧЫЛ БОЛГАН

Үжен чыл мурнунда — апрель 6-да Совет Эвилелиниң дээди шанналы — Ленин орденин тургускан. ССРЭ-ниң Төп Күүсекчи Комитединиң доктаалында чугаалап турары: «Ленин орденибиле социалистиг тургузуушкунга онза ачы-хавыяазы дээш ССР Эвилелиниң тус-тус хамаатыларын, коллективтерин, албан черлерин, бүдүрүлгелерин болгаш хөй-ниити организацияларын шаннаар».

Ленин орденинде Владимир Ильичиниң дүрзү хевирин ак платинада көргүскеш, ону алдын тараа баштары-биле болгаш кызыл тук-биле хүрээлээн. Делегейниң бүгү улустарынга эргим үнелиг «Ленин» деп сөстү кызыл тукта бижээн. Орденниң алдыы ужунда кадыр болгаш маска—ажылчын аңгы биле тараачын чонуун чарылбас эвилелин көргүзүп турар. Ол эвилелди Коммунистиг партия, ооң үндезилекчизи—В. И. Ленин тургускан болгаш каннадыр быжыктырган.

Советтер чуртунуң чүс-чүс муң эң эки оолдары болгаш кыстары Ленин орденин хөректеринде кадагалап чоруур. Оларның аразында күрүненің шылгарангай ажылдакчылары, сураглыг полководчулар, мурнавчы ажылчыннар болгаш колхозчулар, эртемденнер, уран үүлдүү болгаш чечен чогаалдың ажылдакчылары, эрес маадыр дайынчылар, Арктиканың болгаш Антрактиданың коргуш чок типлекчилери бар.

Ленин ордени-биле Совет күрүненің найысылалы — Москва, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының өөскээн чери—Ленинград, хоочун Киев шаннаткан. Ленин ордени—Россия Федерациязының, Украин ССР-ниң, Белорус ССР-ниң, Казахстанның, Грузияның, Азербайджанның, Узбекистанның, Молдав ССР-ниң болгаш өске-даа республикаларның, областарның туктарында кадаттынган.

Ленинчи комсомолдуң тугунда үш Ленин орденнери хереллеп турар. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында комсомолчуларның массалыг маадырлыг чоруун, дайын сөөлүнде улус ажылагыйын катап тургузарынга оолдарның болгаш кыстарның каракызыл күш-ажылын, кур болгаш курукан черлерни шингээдип алырынга аныяктарның маадырлыг чоруун Төрөөн чурт Ленин орденнери-биле үнелеп демдеглээн.

Ленин орденин совет профэвилелдер, эң шылгарангай бүдүрүлгелер, колхозтар, совхозтар, эртем-шинчилел албан черлери, шериг кезектери, театрлар коллективтери алган.

«Правда», «Комсомольская правда», «Пионерская правда» солуннарның эгезинде Ленин орденнерин миллион-миллион номчукчулар көрүп турар.

Ленин орденин чуртка эң-не баштай 1930 чылдың май 23-те «Комсомольская правда» солун алган. Ол шаннадды партияның болгаш чазактың комсомолга ынакшылы, идегели кылдыр аныяктар көрүп турар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет кижилер фронтуга-даа, тыылга-даа маадырлыг чоруун көргүскен. Дайын үезинде Ленин ордени-биле эң-не хөй кижи шаннатканы таварылга эвес: дайын мурнунга чедир Ленин орденин 7250 кижи алган турган болза, дайын үезинде—35536 кижи шаннаткан.

Хоочун революсчулар Н. К. Крупская, Е. Д. Стасова, М. И. Ульянова оларга болгаш оон-даа өскелерге Ленин орденин тывысскан. Сураглыг эртемденнер М. В. Мичурин, В. Л. Комаров, О. Ю. Шмидт, В. А. Дегтяров, А. И. Туполев, А. Н. Несмеянов болгаш оон-даа өскелер Ленин орденибиле шаннатканнар. Совет уран үүлдүү болгаш чечен чогаалдың сураглыг төлөлекчилери М. Горький, К. Станиславский, Г. Уланова, А. Герасимов, М. Шолохов оларның болгаш оон-даа өскелерниң Төрөөн чурттуң мурнунга онза ачы-хавыяазын Совет чазак Ленин орденнери-биле демдеглээн.

Ужудукчу А. И. Покрышкин 1941 чылда эрес маадырлыг чорукту кылгаш, Ленин ордени-биле шаннаткан. Ам А. И. Покрышкин—генерал-лейтенант, Совет Эвилелиниң үш дакпыр Маадыры.

Күш-ажыл фронтузунда эрес маадырлыг чорукту үлегерин совет кижилер көргүзүп турар. П. В. Нектов Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтузунга ийи буттарын оскунган. Ынчалза-даа ол бодунуң төрөөн суурунга ээп келгеш, комбайнерлеп ажылдай берген. Ол маадырлыг кижи дүжүт ажаап алыышкынынга чыл бүрүде улуг чедиишкиннерни чедип ап, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры болуп, дөрт Ленин орденнери-биле шаннаткан.

Социалистиг көдээ ажыл-агыйның хөй-хөй маадырлары Ленин орденинин эдилекчилери болган: колхозтар даргалары Хамаракул Турсункулов, И. А. Буянов, К. П. Орловский, Е. И. Андреева, сураглыг саанчы Коврова, хөвен өстүрүкчүзү Шамама Гасанова, свёкла ажаакчызы С. Д. Виштак, чуртта сураглыг механизаторлар А. В. Гиталов, Н. Ф. Мануковский оларның болгаш оон-даа өскелерниң хөректерин Ленин орденнери каастап турар.

Тыва кижилерден эң-не баштай Ленин ордени-биле ап Тока 1942 чылда шаннаткан. Ленин ордени хөректерин каастаан кижилер—ажылчыннар, малчыннар, механизаторлар, интеллигенцияның төлөлекчилери Тыва областа чыл бүрүде-ле көвүдеп турар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары О. Лопсанчап, Ү. Кандан олар Ленин орденин болгаш Кадыр болгаш Маска деп алдын медальдарны чоокта чаа алганнар. Ол ышкаш «Элегес» согхозтуң саанчызы Дадар Оюн, эмчи Каракай, анчы Серен олар чоокта чаа Ленин ордени-биле шаннаткан.

Ленин орденниг артист В. Оскал-оол, тудугжулар Комбуй-оол, Бушуев, анчы Мырлаа, башкы Хөрбин болгаш оон-даа өскелер Тываның ажылчы чоннарының чоргааралы болуп турарлар.

Хүндүлүг дээди шаннал — Ленин ордени коммунизм тургузуушкунуңу херээ дээш чаа чедиишкиннерже, делегейге тайбың дээш, улустар аразынга найырал дээш демиселче кижилерни сорук киирип турар.

Тайбыңның херээнге салыышкын

Эрзин районнуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң № 1 сүт-бараан фермазының саанчылары Совет чазактың баштынчызы эш Н. С. Хрущевтуң Францияга тайбыңның аян-чоруун кылып чораанының дугайында медээлерни чаа солуннардан болгаш агитаторларның беседаларындан таныжып, сеткил-сагыштыг ханызындан үүлдүгүнүп, деткээн.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ленинчи тайбын политиказын амыдырала боттандырып, бүгү делегейге мөнге тайбың дээш, улустар аразынга эп-найырал болгаш кады ажылдажылга дээш могаг-шылаг чок демиселчи Никита Сергеевичиге өөрүп четтиргенивисти илергейлеп тур бис!

Леди чылдың ийиги чылында бедик сүт саалдазы дээш, районнуң колхозтарының сүт-бараан фермаларының аразында калбарган социалистиг чарыштың бирги черин эзлээр дээш бар арга-күжүвүстү ужыглап ажылдап турар бис. СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң колхозтар фермаларының аразында шилчип чоруур Кызыл тугу ам бистиң холувуста.

Амгы үеде фермада 47 төрөөн инектериң бызаалары менди камгалап аллынган болгаш 34 инектерни эдержилгеде киирген бис. Ай санында сүт саалдазы көвүдеп турар. 1960 чылдың бирги кварталында бистиң колхозтуң 6 тонна сүт садар планын хуусаа бетинде 24 тоннага күүседирин хандырган бис.

Тайбыннын херээнге совет кижилерниң күш-ажылчы чедиишкиннери улуг дөгүм-дузалыг. Бистиң фермавыстың коллективи бо чылдың планныг онзалгаларын чедиишкиниг күүседир бис. Ол дээрге тайбыңның херээнге бистиң күш-ажылчы салыышкынывыс болур.

Саанчылар: Д. САГААЧЫ, Ч. ХАНДЫ.

Хойжу Чалбаа чугаалап тур

Областың журналистериниң чоокта чаа болган тематиктиг кежээзинге «Элегес» совхозтуң мурнакчы хойжузу эш Чооду Тогаевич Чалбаа бодунуң ажылының дуржулгазын допчулап чугаалаан.

«ЭЛЕГЕС» КҮРЭКОНОМУ

«Элегес» совхозтуң бүдүн ажылагый чери болуп тургустунган чылы 1928 чыл деп санаттынып турар чүве. Ынчаарда совхоз эвес, а күрэконом деп адап турган. Мен ол күрэкономга эң баштай-ла 1934 чылда чылгычылап кирген кижи мен.

«Элегес» күрэконому деп турар үеде мал ажылынга хамаан чок, харын чер ажылының кол-кол ажылдары безин нургулайында холдун, аттың күжү-биле күүсеттинер турган.

Ынчан чер ажылында агротехниктиг хемчеглериниң болгаш мал ажылында зооветеринарлыг хемчеглериниң четпезинден, машина техника амгызынга бодаарга барык чок турганындан, мергежилдиг кадрлар ажыл-агыйының кайы-даа адырларывга чеднишпезинден ажыл-агыйны улам ынай кодуреринiң перспективазы дыка-ла чегей турган.

«Элегес» күрэкономнуң чылгызын мен хүлээп ап турумда 200 хире аът, 30 ажыг бе турган. Ынчан бодум аныяк, шыырак-даа чораан үем. Ынчангаш чылгы малга ынак, бодумнуң ол ажылым мецээ дыка тааржыр турган. Кызып-даа ажылдап турган мен.

Күрэкономнуң 200 хире аттары кол тырттар күш ол турган, ынчаарга 30 ажыг белер—чылгы малды аңаа өстүрүп сайырадырының сууру болуп турган. Ол үеде чылгы малды өстүреринге өнза кичээнгейни салып турган үе чүве. Ооң чылдагааны билдингир: күрэконом хире күрүне ажыл-агый черинде безин машина техника чок турда, быдаргай арат ажыл-агыйлар демир андазын садып безин алыры шыңгыы айтырыг турган болгай. Аът дээрге — амгы үениң трактору-даа, комбайны-даа, чүк чүдүрер-даа, чиик-даа машиназы ол турган

Ынчангаш оон ол бүгү харыысалгазын билгеш, өске эш-өөрүм-биле кады, оларның дузазы-биле кызып ажылдаанымның түңнелинде, чылгыны өске чылгычыга дужаап берип турарым үезинде ол 2000 баш чедир өскен турган.

МЕРИНОСТАР

«Элегес» күрэкономун баштайгызында «Тараалан» күрэконом деп адап турган. Ынчангаш-ла ындыг турган боор, баштайгы чылдарда аңаа хой мал чок турган.

1936 чылда Тарлагның хойжу күрэкономунда эң баштай-ла мериное 700 хой, 70 кошкар сүрүп эккелген чүве.

Ынчаарда чоок кавынын чону-даа, бистер, күрэконом ажылчыннарыдаа, эң баштай ол уксаанның хөөн көргенинис ол. Ол 770 мериное хойларны амгы үеде турун турары ышкаш 20 мун ажыг баш чедир өстүрүп, оларны совхозтуң ажыл-агыйының өрулгалыг адыры болдурарынга өлүп бергелер таваржып турган.

Мериностарны ынчан аңаа малбиле дөмейлевейн, харын-даа ан-менге дөмейлээр чорук турган. Чаш хураганны незинге эмзирерде незин чыттырып алгаш, хавангылаштыр эмзирип-даа турган чүве. Ол болза мериносту кандыг-бир өске амытанга дөмейлеп, ону азырап ажаарының аргазын тыпшын турганындан тыптып турган бергедээшкин-дир.

Ооң соцгаргы үеде ол херекке оон-даа артык бергедээшкин тыптып келген. Чүл дизе, мериное хой Тываның агаар-бойдузунга таарышпас, дүгү кидис база тон кылырынга таарымча чок, эңи база-ла кандыг-бир четпестерлиг дээн чижектиг үндезин чок чугаалар тыпты берген.

Ооң чылдагааны-биле күрэкономун мериностарын «тываждар» дээш аңаа Тыванын бөдүүн дуктуг кошкарларын база кара-даа кошкарларны салып турган. Чамдык кижилериниң чаа үүлге удур ындыг орлдажыышкынарын чогуур черлерден өй-шаанда илередип, буруу шапканы-биле мериное уксаа аңаа өзүп, хөгжүүр арганы алган.

ХОЙЖУ БОЛГАНЫМ

«Элегес» күрэкономнуң, ооң соонда совхозтуң чылгычызынга чэрби ажыг чыл иштинде ажылдаан, боттуң-даа, кадайның назы-харывыс улгадып, кырып келген. Чылгычыга аныяк, шыырак, чиик кижи негеттинер болгай. Ынчангаш кадайымбиле сумелешкеш, боттарывыска таарыштыр, хой ажылынга ажылдаарын күзээривиске, совхозтуң дирекция чери бистиң күзеливисти хандырган. 1956 чылдың күзүнүнде 750 аныяк хойларны биске хүлдээдип берген.

Ол хойнуң иштинден 1957 чылдың чазынында төрүүр хой 714 баш турган. Олар ол чазын шуптуу төрээнинер. Ол чылын бистер төрүүр үс хойдан-на 100 хураганны менди доруктуруп өстүрген бис. 1957 чылда хой бүрүзүнден-не ортумаа-биле 4 килограмм 926 грамм дуктуг кыргып алган бис. Ол чылдың кыжынга мал алыспайн, менди чыл ашкан, а 1958 чылдың чазынында төрүүр 707 хойнуң 100 хой бүрүзүнден 121 хураганны алгаш, оларны менди доруктуруп, өстүрбүшаан, ол чайын хой бүрүзүнден-не 4 килограмм 500 грамм дуктуг кыргып алган бис.

Ынчаарга эрткен чылын, 1959 чылда, төрүүр 714 баш хойлуг турган бис. Олар шуптузу оолдаан. Төрүүр 100 хой бүрүзүнден 109 хураганны доруктуруп өстүрген бис. Хой бүрүзүнден-не 4 кг 150 гр. дуктуг алган.

Дук кыргылдазының талазы-биле үстүнде көргүскен саннарны көргеш чамдык кижилер ооң чыл бүрүде шала кудулап бар чыдарының аайын тыппайн баар чадавас. Ол дугайында бичии тайылбыр бериксеп тур мен. Чүл дизе 1957 чылда бир хойдан-на ортумаа-биле барык 5 килограмм дук кыргып ап турган болза 1958 чылда ол оон кудулаан, а 1959 чылда оон-даа бадып келген болуп турар. Ол херек кырында ындыг болган. Аңаа азырал, ажаалганың ролю улуг болбайн канчаар. Ынчалза-даа бо таварылгада дук кыргылдазының кудулап келгениниң кол чылдагааны болза кодан хойнуң кол өзээ болуп турар мээн 1956 чылдың күзүнүнде хүлээп алганым ол 750 хойлар ам чоорту кырып бар чоруурлар, ооң-биле кады бээр продуктулары чоорту эвээжеп бар чоруурлар ол.

1960 чылдың январь 1-де биске төрүүр 720 хой турган. Олардан 560 хой оолдаан, оларның хураганнары —590.

Бо чылын алдынган хураганнарны санаваска, эрткен үш-ле чылдың иштинде мен өөм-ишти-биле кады ниитизи-биле 2348 хураганнарны ажаап, доруктуруп, өстүрген бис.

Чыл-чылда кыргып ап турган дуктуң чылда бир башка ортумаа-биле онаажыры 4 килограмм 500 грамм болуп турар, тодаргайларга, эрткен үш чылда (хураганнарның кыргылдазы чокка) ниитизи-биле 12.660 килограмм хире дуктуг кыргып алган бис. Оларны күрүнениң садып алыр ортаа-биле үнелеп көөр болза (ийиги черге-биле алырга) 570.600 рубль болуп турар.

Бо болза мээң өг-бүлем-биле болгаш кады ажылдап турар эш-өөрүм-биле күш чедер шаавыс-биле Төрээн чуртувустуң улам ыңай чечектелип хөгжүүрүнүң херээнге кирген салыышкынывыс-тыр.

ЧЕДИ ЧЫЛДЫҢ ИЙИГИ ЧЫЛЫНДА ХҮЛЭЭЛГЕМ

Совхозтуң хой ажылы ышкаш улус ажыл-агыйының ындыг чугула адырынга ажылдап турган ажылчылер хамаан чок, барык-ла совет кижи бүрүзү күрүнениң кандыгдаа хевириниң ажылынга турганының аайы-биле чеди чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү күжүн берип, демисежип турда, кырган-даа бол мен канчап аңаа олурар мен!

Ынчангаш чеди чылдың ийиги чылында 100 төрүүр хой бүрүзүнден-не 110 хураганны менди доруктуруп өстүрер, бир хойдан-на ортумаа-биле 4 килограмм 500 грамм дуктуг кыргып алыр деп хүлээнген мен.

Бир эвес ындыг хүлээлгени күүседиринге продукт алыр хойларның кол өзээ болза демги-ле 1956 чылда бистиң хүлээп алганывыс, амгы үеде улгадыры улгадып, кырыыры кырыгылап калган 750 хойнуң артыы деп чүвени оваарып көөр болза, база «100 хойдан-на азы хой бүрүзүнден-не» деп сөстүң артында 200—300 баш хой эвес, а 720 баш хой бар дээрзин оваарып көөр болза, хүлээлге ындыг-ла белен эвес деп чүве билдине бээр.

Амгы үе хойжуларның ажылында эң харыысалгалыг үе— хүлээлгени баш, сан талазы-биле күүседирин шиитпирлээр харыысалгалыг үези болгай. Ынчангаш бистер, хойжулар бүгү күжүвүстү ынаар эвилелдеп турар бис.

Индирде Ч. Чалбаа.

ХОЙЖУНУҢ РОЛЮ

Чыл бүрүде малдың баш санын менди ажаап, ылаңгыя малдың чаш төлүн харын-даа 100 хуудан ажыр камгалап албышаан, хой малдын бир кол үнелиг продукциязы—дуктуг баш бүрүзүнден 4—4,5 килограмм чедир кыргып ап турарын чүнүн-биле чедип ап турар силер, деп айтыра бээр боор деп бодап тур мен. Ынчангаш бо дугайында каш сөс чугаалаксап тур мен. Маңаа хойжунуң кол ролюнуң дугайын чугаалаар апаар. Чүге дээрге хойнуң семис, тодуг турарынга-даа, ооң төлүн менди ажаап, доруктуруп, өстүреринге-даа кол рольду хойжулар ойнап турар.

Чеже-даа делгем одар-белчиир бар турда ону камнап база аңаа хойну шын кадарын одарладып билбес болза, ол чүнү-даа берип шыдавас. Кажаа-хораазы чеже-даа чылыг эки болза, оларның азыралы, хайгааралы баксыраар болза, ол база-ла чүнү-даа бербес. Ынчаарга ол бүгү чүүл болза хойжунуң холунда.

Хойжу деп ат база-ла хамык чүвени шиитпирлээни ол эвес-ле болгай. Хойжу болурда ол ажылга ынак болуру чугула. Ооц-биле кады чеже-даа ажылынга ынак болза ону ажаап, чемгерениниң арганларын болгаш аарый берген таварылгада ветеринарияның баштайгы дузазын чедирип, бөдүүн, эргежок чугула хемчеглерни ол дораан ап билбес болза, база эки хойжу болуп шыдавас.

Оон ангыда база бир чугула чүве болза хойжу-даа дижик, өске-даа кандыг-бир ажылда кижи ол кандыг-бир үениң иштинде, чүнү чедип алыр дээш демисежип турар сорулгазын тода билири чугула деп билир мен. Чүгле бо негелделер күүсеттинген турар болза ам салдынган сорулганы чедип алыр дээш кылган ажыл, демисел эки үре-түңнелге чедирер.

Хойжунуң ажылының чеднишкининг болурунуң чажыдын оон дилезе эки.

Ынчангаш мен маңаа хой ажылын сайзырадырының хөй талалыг нарын аргаларын чугаалай албас мен. Ынчалза-даа чамдык кижилериниң эскербейн баары чадавас хире, кыдыра болааргa ялым чок-даа болза херек кырында чугула ужур-дузалыг болур чамдык үүлдерни чугаалаайн.

Хойжу кижи чай келди-ле дээш салдынып, хойнуң кададын, суггарылгазын ала-чаягаар байдалче киирип черле болбас. Хойлар чайгы изигге оттавас, үнмерлежип хүнзээрлер болгай. Ындыг үеде эртенги болгаш кежээ, дүнеги серииң үеларде оларны албадап кадарып чораан тоттур одарладыр болгаш суггарары эргежок чугула.

Чайгы үеде хойнуң одарын дүрген-дүрген солуп турары ооң семиртилгезинге дыка рольдуг. Чаа одарның от-сигени хөй болурундан аңгыда ону мал база сонуургаар.

Хойнуң кададын бичии уругларга, идегеп черле болбас. Хойну бичиизинден эгелээш шын одарлаашкынга өөредир — маннашпас, бир черге доктаап оттар, чогуур шагында суг ижер болгаш өске-даа.

Чамдык чылдарда хар дыка орай дүжер болгай. Ындыг үеде хой суггаттан дыка баксыраар. Ынчангаш орай-күзүн хойнуң суггадынга онза сагыш салбас болза, чай дургузунда оон чыып алганы курлавырын кадарчының багы-биле кыска хуусаа иштинде чок кылып, кышкы үеде аар-берге байдалга таваржып болур. Мен бодаарымга бо черле улуг кичээнгейни негеп турар.

Хойжунуң кичээнгейинде бир эң чугула үе—хойларны эдержилгеге белеткээри болур. Ол белеткел болза чүгле эдержилге мурнунуң каш хүннеринде эвес, харын хойнуң оолдаан үезинден эгелээш-ле ол белеткел эгелээр. Ол дээрге — хойлар эдержилгеге киреринге шыырак күш денгелдиг болзун дээш одар, суггадын таарыштырары, минералдыг болгаш долу үнелиг витаминниг чемнер-биле четчир кыдыр хандырары болур.

Эдержилгени боттандырарының эң идегелдиг эки аргазы болза тарып боозадыры. Ону чорударда ол талазы-биле зооветеринарлыг негелделерни шыңгыы сагыыс болза ол эки түңнелди бербейн барып болур дээрзин билири чугула.

Тарып боозадыышкынны чорудуп турар үеде хүнде тарыыр хойларны шенекчи кошкарларның дузазы-биле үзер чүве болгай. Ол шенекчилерни хойлар аразынче эртенгиниң 4—5 шактарда салып киирерге эң чедимчелиг, эки түңнелдиг болуп турарын бодум ажылдап тургаш бүзүрээн мен. Оон арай орайтадыр, 7—8 шактарда шенекчилер салырга хойларның өскээр чартыгары даашшимээн көвүдээш, олар оттаарынче база сагыш салгаш түңнел демгизинден черле куду болуп турар.

Тарып боозадырынга хереглээр кошкарларның үрезин шыңгыы шиичип тургаш ам ажыглаары ук ажылдың эки түңнелдиг болурунуң кол негелдези болуп турар.

Кошкарлар улуг чаагай, дүкүр боорга оозун магадаш, үрезин хынап көрбейн, мегелеттирер чорук турып черле болур.

Амгы үеде төрүүр үс хой бүрүзүнден алыр хураганнарның саныын көвүдедир дээш мурнакчыларның аразында социалистиг чарыш, хүлээлге калбарып турар болгай. Бо сорулганы чедип алырынга хойнуң ийистээр чоруу улуг рольдуг болуру чугаажок. Хойнуң ийистээр чоруунга ооң күш-денгилдезинiң шыырак болуру улуг ужур-дузалыг, ол ышкаш назы-хары база биче эвес рольду ойнап турар деп билир мен. Мээң кадарып турар хойларым эн хөй ийистээшкинни 1957 чылда берген. Ол болза мээң хойларымның эн аныяк турган үези ол.

Ооц-биле кады хойну ийи катап тарыыры, ылаңгыя ол тарыырда ийи азы үзү-даа кошкарларның үрезин холааш боозадып турар хойга тарыырга хойнуң ийистээрин көвүдедип, оон кызыраар чоруун чок кылырынга эң-не идегелдиг арга ол деп бүзүрээн мен.

Хойнуң баш санын өстүрерде арасалыр чорукту белдурбас дээш бүгү хемчеглерни алыры чугула. Хой ара салырга-ла ону аарыгга шамнааш өске хемчеглерни албайн турар болза шын эвес. Аарыгдан ара салыр турары база бар болбайн аан. Ынчалза-даа оон өске хөй чылдагааннар барын практика көргүзүп турар Чижээ, ылаңгыя боос меринос хойларны хенертен коргударга, кудур гайны куду сывырып, дурген маңнадырга, кежээ кажаалаарда ийикп эртен кажаадан үндүрерде ооц чанынга туруп алгаш шууштур хостуг киирип, үндүрбейн, баскылаштырып иткилештиргенде, кажаа эжиинде артап кирер ыяжы бедикте, кажаанын ишти өлде, доцца, соокта оларның ара салыычалы кончуг белен болур. Ынчангаш ону болдурбас дээш кичээнгейни салыр.

Хой кажаазының ишти өл-шык болуру хойнуң дук продуктузунга улуг хоралыг болуру-биле кады, адаа өл, шыкта оортан хой эмининиң чузун-баазын аарыглары тыптыр — ыжар, принцелир, ооц уламындан суду чок болуп, хураганын аштадыр, ол хураганны өске сүт-биле эмискиктээнинден ол өтпектээр. Ынчангаш хойнуң дөжээниң курраг, арыг турарынга улуг кичээнгейни салып турар бис. Хойнуң эмиин оваарымчалыы-биле үргүлчү көрүп турар чорук чугула.

Незинiң суду хураганын тоттурбас апарган үеде ындыг хураганнарны сула далганы-биле эмискиктээри багай эвес түңнелди берип турар.

Чаш хураганнарны сиген чирттип өөредиринге аңаа таарымчалыг будун чемнерни, эки шынарлыг силосту, чымчак көк сигенни белеткеп ап турар бис.

Хой малдың кол продукциязы болза ооц дүгү. Бир эвес инектен хөй сүттү саап алыр дизе аңаа эки шынарлыг хөй чемни бээр болгай. Хой дүгү база-ла шак ол ышкаш, дук кыргылдазын көвүдедир дизе-ле оон чемгерилгезин эжиждери негеттинер.

Мен бодаарымга хойну эмин эртир чылыг кажаага, азы тар кажаага тургузарга оон дүгү чугле баксыраар эвес, харын оон узап, сырый үнерин моондактап турар.

Мериное хойларның дүгү даманнарында, өөнде, харын-даа караан долгандыр база үнүп турар. Карак долгандыр үнген ол дуктуг кыргып турбас болза ол дук оон караан дуй алы бээр болгаш хойнуң оттаарынга, суг ижеринге, аңаа шимчээшкининге саат ужуштырып, харын аргызып баксырадып турар. Ынчангаш бистер чылда ийи катап—кыжын, чайын ол дуктерни кыргып, арыглап турар бис.

Мооц-биле кады чамдык кижилериниң, харын-даа чамдык хойжуларның аразында безин меринос хой ындыг, ындыг дээр, агаар бойдуска таарышпас, азырал байдалы берге дээр чижектиг чүве чугаалаар хөөннер ам-даа бар чүве. Ында кандыгдаа үндезин чок. Меринос уксааның чаш хураганнарының дүгү арай тас, ынчангаш ол эвээн кичээнгейни негеп турар.

Оон ангыда, хойга саваң дежеп турар болгай бис. Ол саваңны хүннүн-не чаа саваң-биле солуп турар. Ол хүн бүрүде киирип турар саваң өл-шык боор. Ол чорук хойга дыка багай салдарлыг. Ынчангаш бис оортан ойталаш, саваң дөжекти дыка кылыннадыр—20—30 см чедир дөжээш, чүгле оон кырын хүннүн аштап турар бис. Ол черле эки түңнелдиг болуп турар.

Хой ажылында колдуунда өг-бүлелер ажылдап турар болгай. Мен базала кадайым-биле кады хойга ажылдап келген бис. Бир эвес өг иштинин бир кижизи чеже-даа кызып ажылдап турзажок, бирээзи ол ажылга сагыш салбас, чалгаа болур болза херек бүтпес. Мен өөм ишти-биле ажылды үргүлчү сумележип, чаңгыс дем-биле ажылдап турар бис. Ажылывыстың эки түңнелиниң бир чылдагааны ында.

Дыңнап бижээн
К. АРАКЧАА.

Комсомолчу аныяктар фермаларда

«Коммунизмче өрүк» кодээ ажыл-агый артелиниң комсомол организациязы СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң доктаалын амыдыралга боттандырарынче комсомолчуларның болгаш аныяктарның күжүн организастап турар. Чеди чылдың ийиги чылында колхозтуң мал ажылының продуктуларын бүдүрериң көвүдериниңе боттарының күш-ажылчы салыышкының киирерин күзээн аныяктарны сүт-барган фермаларынче чоруткан.

Колхозтуң 4 сүт-бараан фермаларында аныяктардан 20 кижи, оларның аразында 16 комсомолчулар бар. Бо чылдың февральдан бээр 8 кижи фермаларга доктаамал ажылдаары-биле чоруткан. Чижээ, эмнелге пунктузунга турган Өшкү-Саар, Ортуидок, огород бригадазындан Ынаажык, тудуг бригадазынга турган Кара-кыс олар саанчылай бергеннер.

Шык-Бажы сүт-бараан фермазының үчеткучунда комсомолчу Бичел ажылдап турар. Ында аныяк саанчылар база хөй. Сүт саалдазын көвүдедир дээш социалистиг чарыш фермада багай эвес организастаттынган. Эрткен чылдың марттың төнчүзүнге чедир ол ферма ниитизи-биле бо-ла инектерден 8675 кг сүттү саган турган, ынчаарга ам 14718 кг-ны саап алган. Комсомолчулар Опуй, Кара-Сал олар инек бүрүзүнден бо чылын 2500 кг сүттү саарын хүлээнгеш, амгы үеде чарыштын киржикчилериниң мурнунда чоруп турарлар.

Кара-Булун сүт-бараан фермазының саанчыларының хөй кезии база-ла аныяктар. Ында сүттүң ниити чыылдазы илден өзүп турар. Эрткен чылдың бо-ла үезиндегизинден 2520 кг хөй сүт сагдынган.

Комсомолчулар болгаш аныяктар культура-массалыг болгаш масса-политиктиг ажылды база чорудуп, ылаңгыя көргүзүг болгаш хүндүлеп самбыраларын, хана солунну, агитхуудусту үндүрүп турар. Социалистиг чарыштың чоруп турарын он хонук санында түңнеп турар.

А. АКАРА.
Чөөн-Хемчик район.

Мал ажылында четпестерни чайладыр

Областың IX партия конференциязының түңнелдериниң болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны СЭКП Бай-Тайга райкомунун пленуму чоокта чаа чугаалашкан. Чеди чылдың баштайгы чылында районнуң кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери ниитиниң мал ажылын хөгжүдер, оон продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле чамдык чеднишкинни чедип алганын, ылаңгыя «Тиилелге» колхозтуң сураглыг хойжузу Үруле Канданга ниитиниң бүдүрүлгезинге онза үлегерлиг ажылдааны дээш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывысканын пленум улуг өөрүшкү-биле демдеглээн.

Амгы үеде районнуң малы кидин түлүк оолдап турар. Оон чаш төлүн менди камгалап алыры дээш партия организациялары шиитпирлиг хемчеглерни ап келгениниң «Кара-Хөл» колхозта кадарчы Сүгерек—250, Сталин аттыг колхозта Делгер-оол — 160, «Тиилелге» аныяк хойжу Клаша—130 ажыг хойларының хураганнарын бүрүн камгалап алганнар.

Үстүнде чеднишкиннер-биле чергелештир ниитиниң мал ажылында улуг четпестер бары пленумга илерээн. Малдың кыштагладыышкының четпес организастап, мал чемин хыналда чокка чарыгдаан ужурунда районнуң 2000 ажыг баш малы чидиригге таварышкан. Ылаңгыя «Малчын» колхозтуң баштаар чери (даргазы эш Шөмбүл) мал ажылынга кадрларны хыналда чокка киирер четпес практиказын үргүлчүлеп келген. Ол колхозтуң кадарчылары турган Сагаандай, Доржу олар кайызыдаа 200 баш малды чидиригге таварыштырган. Амгы үеде хар улуг дүшкениниң колхозтуң малы берге байдалда турар. Ниитизи-биле 1760 баш мал хораан. «Найырал» колхозу 600, «Мурнакчы» 200 ажыг баш мал чидириглиг болган чорук ол колхозтарда партия организацияларының, колхоз баштаар черлериниң малчыннар ортузунда масса-политиктиг ажылының четпези-биле таймылбырлаттынар.

Мыйыстыг бода малдың чаш төлүнүң чидирии районда база улуг. Сөөлгү хүннерге чедир төрээн 300 ажыг инектериниң 44 бызаалары өлген. Малды тарып боозадыр, оон эдержилгезин чөп чорудар ажылды четпес организастаан. Укслазын экижиткен малдарны тускайлап, оларның азырал, ажаалдазын экижидер, а ол ышкаш малдың янзы-бүрү аарыгларынга удур демиселди күштелдирер, ылаңгыя аараан малдарга эм үүлдерин хандырар талазы-биле районнуң кодээ ажыл-агый инспекциязының шиитпирлиг хемчег албайн келгенин «Кара-Хөл» колхозта партия организациязының секретары эш Кундан, «Тиилелге» колхозтуң даргазы эш Эрес-оол олар шыңгыы шүүмүүлээн.

Районнуң часкы тарылгага белеткел ажылдарында улуг четпестер база бар. Бай-Тайга СТС тракторлар септелгезин доосса-даа, кодээ ажылагыйның дыка хөй машиналары амдаа септеттинмээн. Колхозтарның үрезиннери арыглаттынмаан, тарылга шелдериниче өдек сөөртүрүнүң планы чүгле 14 хуу күүсеттинген.

Мурнакчыларның дуржулгазын нептередир, колхозчуларның, механизаторларның социалистиг хүлээлгелериниң күүседизин организастаар ажылды колхозтарда партия организациялары ыракта-ла четпес турускан. Чамдык улуртур ажылдакчыларның экономика талазы-биле билиң кызыы болуп турарын пленум база демдеглээн.

Рязань областың партия организациязының организакчы болгаш масса-политиктиг ажылдарының байлак дуржулгазын ажыглавышаан, районнуң мал ажылының удуртулгазында четпестерни дарый чайладырын, ылаңгыя мал кыштагладыышкының чеднишкиниг доозарын, оон чаш төлүн менди камгалап алырын, а ол ышкаш часкы тарылгага белеткел ажылдарын дүрген доозарын хандырар хемчеглерни алырын СЭКП райкомунга пленум даасскан.

Т. ХЕРТЕК,
СЭКП райкомунуң инструктору.

Агитмассалыг ажылды тодаргай удуртур

Чоокта чаа Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң партия организациязының агитаторларының хуралы болуп эрткен. Аңаа агитмассалыг ажылдың дугайында эш И. Базыр эрецгей иletкелди кылган. Агитаторларның чон ортузунга чорудуп турар ажылының дугайын тодаргай фактылар, саннар-биле ол көргүзүп шыдаваан. Агитколлективтиг удуртукчузу эш Дөлээ бо чугула ажылды харыысалга чок көрүп, ону удуртурундан бодун шуут чайлатканы хуралга илерээн. Агитатор бүрүзү кайда быжыглаттынганын, лекция, беседаны, солун номчулгазын каш удаа чорутканын безин эш Дөлээ билбес болган. Лекцияларны болгаш беседаларны чорударының планы база чок. Колхозтуң тускай эртемниглери чон ортузунга чорудар агитмассалыг ажылга киришпейн турар.

Колхозчу ажыл-ишчилериниң ортузунга агитмассалыг ажыл шуут чоруттунмайн турар деп чугаалап болбас. Чижээлээрге, малчыннарның ортузунга беседаларны, солун номчулгазын үргүлчү чорудуп, оларны күш-ажылчы чаа көдүрлүүшкүнче боттарының чалбыыштыг сөстерибиле кыйгырып турар эш М. Дамба ышкаш эки ажылдыг агитаторлар бисте эвээш эвес бар. Ынчангаш малчыннар социалистиг чарышты калбартпышаан, бедиткен хүлээлгелерни боттарынга ап, оларны күүседир дээш чүткүлдүг демисежип турар. Колхозчуларның кызымак күш-ажылының түңнелинде сүт саалдазы хүн бүрүде көвүдеп, колхозтуң өске-даа планныг онаалдалары багай эвес күүсеттинип турар. Ажыл-ишчилер артельдың байлаан көвүдедир, Төрээн чурттуң мурнунга хүлээлгелин алдарлыыбиле күүседир деп бедик харыысалганы медерел билип тураллар. Ам колхозта ниитиниң ажылынга киришпейн, селгүүстеп чоруур кижилериниң барык чок болганы маңаа тодаргай чижек болур-дур.

Колхозчу ажыл-ишчилериниң ол күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүн баштап, чаа үүлдерни деткиир болгаш нептередиринче агитаторларның бүгү күштерин мобилизастаар талазыбиле ажылды агитколлективтиг удуртукчузунуң хандырбайн турарын шын эвес деп хурал демдеглээн.

«Амгы үеним байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр пропаганда болгаш агитация ажылын эде тургузуп, ону коммунистиг тургузуушкунунуң тодаргай сорулгалары-биле, колхозтуң ажыл-амыдыралы-биле холбаштыр чорудар талазы-биле боттуг хемчеглерни айыткан доктаалды агитаторларның хуралы хүлээп алган.

Х. ДОРЖУ.

Мурнакчы садыгжылар

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» кодээ ажыл-агый артелинде магазиниң эргелекчизи эш Байыр-оол, садыгжызы эш Кылан-оол олар бараан саарылгазының планын хуусаа бетинде күүседир, үлетпүр болгаш аъш-чем бараанларынга ажылчы чоннарның хереглелдерин үлегерлиг хандырар дээш ак-сеткилдиг ажылдап турарлар. Бо чылдың баштайгы кварталында бараан саарылгазының планын мурнакчы садыгжылар хуусаа бетинде ажыр күүседирин чедип алганнар.

Садып алыкчыларның хереглээн бараанларын олар райподан саалаттпайн чагыдып эккеп турар. Малчыннарның хереглелдерин дээре хандырар дээш чыл эгезинден бээр бараанларны малчыннарга чедирип садыгларын 6 удаа организастаанар. Магазиниин ишти болгаш девискээри үргүлчү арыг-шевер, бараанларны чүрүмнүг кылдыр чыскаап делгээн.

А. ЕВРОП.

Тожу районнуң Ийде «Май 1» колхозунда сүт кужу-биле ажылдаар электростанция колхозтуң суурун, колхозчуларның бажыннарын электри-биле чыыдып турар. Ук станцияның ажылдакчылары Х. Шоодрай биле Д. Бичейен станцияның үзүктел чок ажылдаарын хандырып тураллар.

Чурумта: электростанцияның эргелекчизи Х. Шоодрайның станцияны ажылдадып турары.

Фото С. Маадыныы.

Почтачы агитатор

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» көдөө ажыл-агый артелиниң Кара-Тал участогунуң почтачызы Татьяна Кыргыс колхозчуларының чагаа-бижиктеринден, чедирилгелеринден, шилчилгелеринден аңгыда, 259 санныг чагылгаларын чедирип берип турар. Чагылгалар, чагаалар озалдаан дугайында Кыргыска хомудаан чаңгыс-даа колхозчу чок.

Татьяна Кыргыс чүгле эки ажылдап турар почтачы эвес, колхозта партия организациязының идепкейлиг агитатору.

—Татьяна почта чедирип келгенде солун чүве чугаалавайн баар эвес—деп колхозчулар чугаалап орарлар.

Комсомолчу кыс арыг-шевер, культурлуг чуртталга дугайында беседаларны бажың бүрүзүнге кылып, хепти чүп, чунар бажынга доктаамал киреринг колхозчуларга сүмелеп чоруур.

С. КЫРГЫС.

КОЛХОЗТУҢ ХОЙЖУЛАРЫ

Таңды районда «Совет Россия» колхозтуң хойжулары Биче-оол, Василь, Дапылдай, Аралдии оларның малдап турар хойлары хүр кыш ажып турар. Мал чеминиң четчир санныг курлавырлары оларның коданнарында белеткеттинген.

Колхозтуң баштай төрээн 581 хойларындан 582 хураган менди ажаап алдынган. Ылаңгыя хойжулар Биче-оол 132 хураганны, Кенден 152 хураганны чидириг чокка доруктуруп турар. Хойжуларның чаш малын ажаажып турар сакманщиктер Хорлуу, Севилбаа, Маадыр-кыс, Күске оларның кызымак ажылын колхозчулар бедии-биле үнелеп турар.

Хойжуларның культурлуг амыдырал чуртталгазынче колхоз баштаар чери чугула кичээнгейни салып, кыштагларда 8 аал ишти чурттаар, хлеб бызырар печкаларлыг, плиталарлыг, ийи-ийи өрээл бажынларны туткан болгаш чүгле бо кыжын 3 кудукту казып, ажыглалга киирген. Хойжуларда 5 радиоприемниктер ажылдап турар болгаш оларга чугула хереглелдиг бараанларын чедирип садыглап, солун, сеткүүлдерни чедирер түскай почтальонну тургускан.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

Уран чүүл бөлгүмү

Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилериниң 18 кижи тайгада иви фермазының ажылдакчыларынга концерт көргүзери-биле чорупкан.

Ойнакчыларның составында мал болгаш кижи эмчилери, лекторлар, улус өөредилгезиниң ажылдакчылары, клуб эргелекчизи бар.

Т. ЧАТ.

Дуржулгалыг пропагандист

Василий Максимович Коблов СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң чанында тодаргай экономика өөренир школаның пропагандизинге үш чыл ажыг ажылдап келген.

Дуржулгалыг пропагандистиң ажылы-биле таныжып көөр дээш эш В. Кобловтуң ажылдаар кабинединге чеде бердим. Биеэги таныжар чаныыс-биле башкы дугаарында аап-саап айтырыглар дугайында хөөрежип чоруй, тодаргай экономика өөренир школаның ажылынче кириптивис.

— Бистиң школавыстың дыннакчыларының составында партия, совет ажылдакчылары, школа башкылары, саң ажылдакчылары болгаш оон-даа өскелер бар. Оларның чамдыктарының политиктиг билиинин деңнели, практиктиг ажылга дуржулгазы, ылаңгыя экономиктиг билии чавыс. Кичээл бүрүзүн оларның шуптузунга сонуургаңчыг кылдыр эрттирери эң баштай меңээ берге турган деп Василий Максимович өтүп-биле чугаалай-дыр.

— Ам кичээлдерни кандыг байдалдыг эрттирип турар силер—деп айтырдым.

— Эрткен чылдарда колдуунда-ла бодум лекциялар номчаан, дыннакчылардан каш айтырыглар салгылаш, оон-биле кызыгаарлаттынып турган мен. Ол арга дыка четпес дээрзин практика кырында бүзүредим. Бо чылын ындыг эвес. «Амгы үениң байдалдарында партийжи пропаганданың сорулгаларының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга үндезилээш, пропаганда ажылының методиктиг мергежилин бедиринче кол кичээнгейни угландырып, кичээл бүрүзүнге районнуң колхозтарының болгаш совхозунуң амыдралында экономиктиг айтырыгларны чугаалажып турар. Чижээ, эрткен кичээлге көдөө ажылагийны хөгжүдер талазы-биле рязаньчыларның дуржулгаларын дыннакчыларга таныштырып берген мен. Бөгүнгү кичээлге ол дугайында беседа чорудар бис. Орта дыннакчылар бүрүзү санал берип үүе чугаалаарлар. Кичээл СЭКП райкомунуң хуралдаар залында болур. Орта чедип келиңер—деп эш Коблов мени чалады.

Кежээкиниң 7 шакта СЭКП райкомунуң хуралдаар залында чеде бердим. Дыннакчылар колдуунда шупту чыглып келген. Эштер Сыдам-оол, Степанов олар 25 минута озалдап келдилер. — Үүе озалдадыңар деп, олардан айтырыг салган кижи-даа чок болду.

— Эрткен кичээлге рязаньчыларның дуржулгазын таныштыр, ону бистиң байдалывыска таарыштыр канчаар ажыглаар бис, колхозтарга шеф чуруму-биле кандыг дузаны көргүзүп болурун эки боданып алгаш, борта чугаалаарын силерге сагындырган болгай мен, ынчангаш бир дугаарында кым сөс алырыл — деп Коблов айтырыг салды.

Каш минута болганда Кызыл-Мажалык АТК-ның начальниги эш Дворков сөс алган.

— Рязаньчыларның дуржулгазында база бир чугула черни район төвүнүң будүрүлгелериниң, албан, организация черлериниң талазындан колхозтарга шеф дузаламчызы эзлеп турар. Ынчангаш бо дугайты чүүү кылып болурувусту коллективке сүмележип көрдүвүс. Бистиң коллектив «Кызыл тараачын» колхозту, ында чеди чыл школазын шефтеп турар үүе. Ынчангаш колхозтуң техниказының учёт, отчёдун эмгеп тургузарынга, картофельди канчаар ажаап, өстүреринге практиктиг дуза көргүзер, колхозтуң узаныр мастерскаязын янзы-бүрү хереке-лер-биле хандырар, номнар саткаш, бир библиотека организастап тургузар, эрги автомашинаны септээш, өөредилгеге ажыглаар кылдыр школага бээр деп шиитпирлээн бис.

Оон соонда Кызыл-Мажалык ортумак школаның директору эш О. Орланмай, тараа белеткел конторазының эргелекчизи эш Кончук колхозтарга кандыг дуза көргүзерин тодаргай чугаалаанар.

— Козлова, Маадыр, Пичен-оол, Сыдам-оол, Белов беседага киржип, гус-тус саналдар берзе-даа тодаргай эвес, эки боданып албаан, анаа-ла боттарының хүн-бүрүде күүседир ужурлуг хүлээлгелиг ажылдарының дугайын чугаалалыдар—деп эш Коблов демдеглеп кагды.

СЭКП райкомунуң ажылдакчызы эш Нурсаттың саналы дыка солун болган.

— Рязаньчыларның дуржулгазыбиле ажылдаар төлээде, хамыктың мурнунда боттарывыс экономикавысты санап өөренир ужурлуг бис. Бистер барык-ла неделя санында колхозтарже чоруп турар болгай бис. Ол баргаш колхозтар даргаларын, партия организацияларының секретарларын долгандыр кылаштажырынга өйлежип турар бис. Түскай эртемниглер бисте четчир санныг бар. Ол хирезинде малдың уксаазын экижидер, малды тарып боозадыр айтырыг четпес шиитпирлеттинип турар. Колхозтар үнелиг малдарны чыл бүрүде хөй түүнүг акша-биле садып ап турза-даа, оларны шын ажыглавас, ажаалда азыралын багай тургузуп турарының фактылары бар. Моон түүнелинде, төрээн хойларның хураганнары кара-шокар, сарыг-шокар, харын чамдыктары хураган-даа, анай-даа эвес хевирлиг болгулаар. Тудуг ыяжының сөөртүлгези, шөлче өдек төгүүшкүү дээш оон-даа өске ажылдарның планы чогуур өй-шаанда күүсеттинмейн турарының кол чылдагааны бистериниң организакчы ажылывыстың четпезинде-дир деп эш Нурсат чугаалаан.

Эш В. Коблов беседаның эрткенин түүневишаан, колхозтарның хөй чарыгдалдар үндүрүп турарын кызыргаш, рязаньчыларның дуржулгаларыбиле ажылдап болурунуң аргаларын тодаргай чижектер кырында тайылбырлап берди. Чижээ, хөй күш-хүүнүн чарыгдап турар ажылдарны механизастаары, силосту чер кырынга салыры, саар инектерни болгаш хаваннарны сула тургузуп ажаары, сөөртүлгеге аът транспортун массалыг ажыглаары болгаш оон-даа өске ол чергелиг чүүлдер маңаа хамааржыр.

Эш Коблов—агроном эртемниг. Ол боду МТС-тин кол агрономунга үр ажылдаан. Сөөлгү үеде районнуң көдөө ажыл-агый инспекциязының начальнигинде ажылдап турар. Ынчангаш тодаргай экономиканы башкылаар талазы-биле дуржулгалыг пропагандист деп эш В. Кобловту дыннакчыларның мактап турары таварылга эвес.

Т. ТАЛГАНЧИК.

Комсомолчу путёвка-биле

Өвүрнүң район төвүнүң комсомолчуларындан 12 кижи мал ыыштагладыышкынының болгаш малдың чаш төлүн камгалап алырының талазыбиле малчыннарның ажылынга дузалажыр дугайында күзелин илереткен. ВЛКСМ райкому ол саналды детизээн болгаш «Кызыл тук» колхозка барып ажылдаар ыылдыр 12 кижиге путёвка берген.

Колхозтуң баштаар чери болгаш партия организациязы, көдөө Совет ол комсомолчуларны күзелдии-биле хүлээп алган болгаш оларның ажылдаар черлерин дораан-на тодаргайлап берген: уругларны малдың чаш төлүн камгалап алырынга, ооларны нажаалар көрженин аштаарынга киирген.

Комсомолчу Чөнүкпенге баштаткан 7 кижи составтыг звено 5 ажыл хүнүнде 9 кажааның 269 кубометр көрженин хоорган.

К. НАМАЖААН.

Квартал планын күүсеткен

Тес-Хем райпозунуң ажылчын, албан-хаакчылары чеди чылдың ийиги чылының бирги кварталында бараан саарылгазының планын 102 хуу күүсеткен. Магазиннер аразында чарышка Кызыл-Чыраа көдөө магазин (эргелекчизи эш Хажылай) мурнакчы болуп, саарылганың квартал планын 120 хуу күүсеткен, а Берт-Дагда магазин (эргелекчизи эш Яндак-оол) 110 хуу, Y. Шынаада магазин (эргелекчизи эш Билчер) 115 хуу күүсеткилээн.

Столоваялар аразында чарыштың түүнелин база үндүрген. Райпо нинтизи-биле хөй-ниитиниң чемненилгезиниң квартал планын 113 хуу күүсеткен. Шуурмактың үлетүр комбинадында столовая дээре ажылдап болуп турар.

С. КАРАШПАЕВ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Радионуң ажылдаарын чон күзеп турар

Бай-Даг көдөө Советтиң «Чаа орук» колхозунуң төвү Көк-Даш суур Эрзин районда база бир улуг болгаш өзүп турар суурларның бирээзи. Ында ортумак школа, кижинин, малдың эмнелгелери, клуб, библиотека, магазин дээш культура-амыдыралдың, ажыл-агыйның өскедаа черле кандыг тудуг-тургузуглары чок дээр. Ол-ла бүгү болза амыдыралды улам-на каастап, байлакшыдып турар болгаш бүгү-ле чүве кончуг эки болуп турар.

Ындыг болза-даа, бисте сеткилханмас бир-ле четпес чүүл бар — радио багай ажылдап турар. Радио точкалары бистиң суурнуң барык бажың бүрүзүнде бар, ынчалзажок олар барык-ла ажылдавайн турар, дамчыдылгалар шуут дыңналбас. Радиону эки ажылдадыр дугайында негелделерни районнуң харылзаа конторазынга, оон начальниги эш Хаваровка каш-даа кылган. Ындыг болза-даа ол негелделер амдыгаа чедир кандыг-даа түүнел чок болуп турар болгаш радиолар дүлей турбушаан. Радиону болур чогууру-биле дыннаар арганы чонга хандырары чугула.

В. ЗРЕНЧИН.

Москва. «СШ—45» деп боду чоруур шассиде таарыштыр эптээн, автоматчыттынган «КПН—2М1» деп тараа комбайнының дуржулгалыг хевирин ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезинге чаа экспонат кылдыр делгээн. Автоматчыттынган агрегатта кестинмээн тараа-ны уннаштыр кезерин, тарааны ушкан аайы-биле шуударының дүргенин, чамдык хөделип чоруур кезектеринин болгаш механизмнериниң медээ бээр база ындыг таварылгаларда оларны автоматтай тургуза. каактарын автоматчыткылаан. Бо бүгү комбайнерге чиигелдени бээр болгаш оон ажылды болза машинаның ур эдилелдиг болур аргазын болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 10—15 хуу улгаттырар, кывар чүүлдүң чарыгдалын база таараның чидириглиг болур чоруун эвээжедир.

Автоматчыттынган комбайнны көдөө ажыл-агыйның машина тудуунуң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институду белеткээн.

Чурукта: келикчилер «КПН—2М1» деп автоматчыттынган комбайнның дуржулгалыг хевирин көрүп турлар.

Фотозу Э. Евзерихиниии.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Елизавета Давыдовна Хардина Туранның райүлетпүр комбинадында чеди чыл ажылдап турар. Аңаа кандыг-даа ажылды дагзырга ол ону аксеткилдии-биле күүседип турар. 1959 чылдың чайынында ол туйбу кылып ажылдап турган. Ам даараныкчыда ажылдап турар болгаш ажыл нормазын 120—130 хуу күүседип турар.

Эки ажылы дээш Елизавета Давыдовна СЭКП обкомунуң болгаш облкүскомнуң хүндүлел бижин-биле чоокта чаа шаңнаткан.

Чурукта: Е. Д. Хардина.

Фото С. Феоктистовтуу.

Биске бижип турары

ОЛАРНЫҢ ДУЗАЗЫ

Колхозта хөрөөженнер чөвүлелиниң даргазы М. Кертик-оолга баштаткан колхозчу хөрөөженнер Чаа-Хөл районнуң Үрбүн чеди чыл школазынга эртен эрте чедип келгеннер. Олар чугайны эзилдирип, бажың чугайлаар хереке-лерни белеткеп киирипкен.

Хайныышкынныг ажылдың түүнелинде олар школаның 10 классларының иштин болгаш коридорну дүш сөөлүнде чугайлап доозупканнар. Сат Хуурак, Минчиңмаа, Диис болгаш өскелер-даа бажың чугайлаарының талазы-биле боттарының мергежилдиин болгаш идепкейлиг чоруун көргүскеннер. Колхозчу хөрөөженнерниң бо чедирген дузазынга улуу-биле өөрүп четтиргенин школаның дирекциязы болгаш башкылары илереткен.

Х. Сертип.

ПРАКТИКАДАН ЗЗП КЕЛГЕННЕР

Кызылдың садыг-кооператив школазының сургуулдары дөрт ай хуусаалыг практикадан чоокта чаа зап келгеннер. Дыка хөй сургуулдар боттарының практиказын эки болгаш кончуг эки демдектерге эрттиргеннер. Чижээ, Кара-Монгуш Онгар-оол практиказын кончуг эки эрттирген дугайында характеристиканы Өвүр райпонун баштаар чериндан эккелген. Ол ышкаш Саая Сумуя, Монгуш Оттуг-оол база-ла кончуг эки эрттирген. Практика үезинде сургуулдар дыка хөй чаа, ажыктыг чүүлдерни билип алганнар.

Л. Зэир-оол.

ЧАСКЫ ДЫШТАНЫЛГАЗЫНДА

Кызыл-Мажалык ортумак школаның 8—9 классларының өөреникчилери часкы дыштанылга үезинде боттарының төрээн школазының келир өөредилге чылында оттулар ыяжын хап белеткээннер. Школа директору Нурзаттың болгаш интернат эргелекчизи Владимир Григорьевичиниң удуртулгазы-биле ийи хүннүн иштинде олар 100 кубометр ыяшты белеткээннер. Ол ышкаш онгу классчылар боттарының чурттап турар өрээлдерин болгаш класстарын чугайлап алганнар.

А. Моңгуш.

ХАЛАЖЫП КЕЛГЕН ДОРААН-НА

Георгий Трошин Совет Армиянын хүрөөлениниң халажып келген дораан-на Бин-Хем районнуң Туран хоорайда Культура бажынының киномеханигинге ажылдап кирген. Оон мурнунда шерингге база-ла киномеханиктеп турган болгаш бо ажылының талазы-биле ол элээн мергежилдиг турган. Удаваанда аныяк оол бодунуң коллективиниң болгаш көрүкчүлериниң мактаашкынын чаалап алган. Оон эки ажылын үнелеп көргеш, ону хүндүлел самбыразынга база киирген. Аңаа бир чыл хире ажылдаан сөөлүнде ону «Өөк» совхозтуң төвүнге киномеханиктээри-биле шилчидип чоруткан. Чүге дизе, ында турум кинонуң ажылы элээн багай турган.

Ол ам ында ийи чыл чедир ажылдап турар. Бо үениң дургузунда бодунуң оналашкан ажылынга кызымак чоруун көргүзүп келген. Георгий Трошин хову турлагларынга болгаш мал фермаларынга кинону доктаамал көргүзүп турар.

А. Есипенко.

ШИИТПИРНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИНЧЕ КОЛ КИЧЭЭНГЕЙНИ САЛЫР

Тожу районнуң ажылчы чоннары чеди чылдың ийиги чылы—1960 чылда боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган. Колхозчу ажыл-ишчилер боттарында бар аргаларны болгаш курлавырны санап көргеш, 1960 чылда өлүк тывыжын планга удур—1,4 катап, күрүнеге эзт садарын—1,5, сүттүүн—1,4 катап көвүдедирин хүлээнгеннер.

Ол ышкаш районнуң үлетпүр бүдүрүлге черлериниң (райүлетпүр комбинадының, Сыстыг-Хемде ыаш ажыл-агыйының) ажылчы чоннары боттарының бүдүрүлге планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг хүлээлгелерни алган.

Райкүүском болгаш көдөө Советтер 1960 чылдың улус ажыл-агый планын, социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге ажылчы чонну мобилизастаар талазы-биле сөөлгү үеде чамдык ажылдарны чорудуп, ылаңгыя боттарының үндүрген шиитпириниң күүселдезин организастаарынче кол кичээнгейни салып турар. 1959 чылда район көдөө ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле мурнунда чылдардан эки көргүзүглерни чедип алза-даа, өлүк болгаш сүт дужаарының күрүне планын күүсетпейн барган. Ол чорук бодунуң үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин райкүүском эки организастап шыдавайн турганының дугайын чугаалап турар-дыр. А эрткен чылдың сөөлгү айларында райкүүском сүт дужаалдазын холга ап, хүн бүрү контрольду тургусканының түүнелинде, чыл сөөлүнде 3 айларның көргүзүглери үүгээр эки болган. Ол дээрге, бир эвес райкүүском, көдөө Советтер болгаш колхозтарның баштаар черлери сүт дээш демиселди чылдың эгезинден бээр эки чоруткан болза, сүт садарының планын күүседип болурунуң бүгү-ле аргалары бар турганын тодаргай херечилеп турар-дыр.

Эрткен чылдың бо частырыын өөренип көргеш, бо чылдың эгезинден эгелээш-ле колхозтарның ферма бүрүзүнге айда саар болгаш күрүнеге садар сүттүң тодаргай онаалдазын бадылаш, оон күүселдезин үргүлчү контрольдап турар. Оон түүнелинде, бирги кварталда элээн бурунгаар базымнар кылдынган. Район март 20-де күрүнеге сүт садарын, алган хүлээлге-биле катай ийи ажыг катап күүсеткен.

Районнуң экономиказында кол черни аңныыр ажылы эзлеп турар. Ынчангаш районнуң совет болгаш ажыл-агый органнары ажылдың ол чугула адырын бүгү тала-биле хөгжүдеринче улуг кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар.

Ындыг болза-даа, көдөө Советтер, колхозтарның баштаар черлери болгаш райпонуң белеткел конторазы эрткен чылдың аңныыр ажылын багай организастаанының ужурундан, район өлүк белеткелиниң планын күүсетпээн. Бир эвес аңныыр сезонун эки организастап, «дүжүт чок» дээр чамдык шын эвес хөөннерни сый шаап, практиктиг хемчеглерни алган болзувусса, план канчап-даа күүсеттинип болурун районнуң мурнакчы аңчыларының дуржулгазы көргүскен. Маңаа чаңгыс-ла чижекти көргүзерге четчир. «Совет Тыва» колхозтуң хөрөөжен аңчызы, область Совединиң депутады эш Бараан Серен эрткен чылын 452 диниин өлүргеш, колхозунга киирген. Ол ышкаш чижектерни хөйу-биле көргүзүп болур. Эш Б. Серенниң чыл бүрүдеги аңчы улуг чедишкиннери дээш, Совет чазак ону Ленин орден-биле шаңнаан.

1960 чылдың өлүк белеткелин чедишкинниг чорудар сорулга-биле СЭКП райкому болгаш райкүүском чугула хемчеглерни ап эгелээн. Райпонуң белеткелдер конторазы болгаш колхозтарның баштаар черлери аңчыларның аңнаар кол-кол участоктарынга турлаг базаларны тудуп, оларны дамчыштыр аңчыларны аъшчем, ок-чемзек дээш, оон-даа өске эргежок чугула чүүлдер-биле доктаамал хандырарын организастаар, районнуң ан-өлүктүг черлерин баш бурунгаар шинчилеп көөр ажылды чорудар болгаш оон-даа өске чугула хемчеглер чоруттунар.

Районнуң үлетпүр комбинадының ажылының дугайын мурнунда чылдарда дыка хөй удаа чугаалажып турган. Ындыг болза-даа, аңаа эки-жидилгени чедип ап шыдавайн келген бис. Оон түүнелинде, 1959 чылда комбинат 195 муң рубль карылгалыг болуп үнген, продукцияның бот-үнезин 29 хуу аартаткан. Шак мындыг байдал-биле моон соңгаар канчап-даа эптежип болбас.

Үлетпүр комбинадының ажылын экижидер талазы-биле айтырыгны район Совединиң сессиязынга чугаалашкаш, тодаргай хемчеглерни бадылаан. Райкүүском сессияның шиитпирин комбинаттың ажылчын, албан-хаакчыларынга таныштырып, оон күүселдезиниң контролюн күштелдирген. Оон түүнелинде, комбинат бодунуң ажылында чамдык экижидилгени чедип ап турар. Комбинат бо чылдың баштайгы ийи айларының планын ажыр күүсеткен. Комбинаттың механиги эш Павлючек, мастер эштер Магда болгаш Селянин кандыг-даа немелде техника чокка мурнунда бар турган техникага доскаар чаап кылырын бүрүү-биле механизастаан. Бир эвес мурнунда хол-биле бир кижи хүнде эки-ле ажылдаанда 1 доскаар кылыр турган болза, ам хүнде 6—8 чедир кылып турар. Комбинаттың саң-хөө, отчёт-учёт байдалы элээн экижээн, бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары экижин турар. Комбинаттың коллективи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 90 чыл болурунга алдар кылдыр, 4 айның бүдүрүлге планын апрельдиң 22-ге чедир күүсеткеш, 20 муң рубльдиң продукциязын пландан дашкаар бээрин хүлээнген.

Культура-чырыдыышкынның албан черлериниң ажылының талазыбиле эвээш эвес шиитпирлер хүлээп алдынган. Оларның күүселдезин организастап тургаш, көдөө клубтарның, библиотекаларның ажылында көскү экижидилгелерни чедип ап турар бис. Районда бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлүмнери багай эвес ажылдап турар. Олар фермаларже болгаш бот-боттарынче удур-дедир баржып, концерттерни, шиилерни көржүп, уран чүүл талазы-биле боттарының чедишкиннериниң дуржулгазын доктаамал солчуп турарлар. Фермаларда малчыннарны культура-массалыг ажыл-биле хандырар хемчеглер колхозтар бүрүзүнде шынгыы план ёзугаар чоруттунуп турар болгаш ол ажылды партия, комсомол организациялары, көдөө күүскомнар хүн бүрү контрольдап, удуртуп турар. Бо талазы-биле ылаңгыя, «Совет Тыва» колхозта көдөө клубтуң (эргелекчизи эш Самыйоол) эки ажылын демдеглээр херек.

Оон-биле кады райкүүском болгаш көдөө Советтер чамдык айтырыгларның талазы-биле үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин ам-даа чедип ап шыдавайн турар. Чижээ, районда коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазының ажылының дугайын райкүүскомга хөй удаа чугаалажып, шиитпирлерни үндүрүп турза-даа, конторанын ажылы амдыгаа чедир-ле сегивейн турар. Оон начальниги турган Репетьконуң ажылга харысалга чогун райкүүском билип тургаш-ла ону ур үеде тудуп келгениниң түүнелинде, конторанын ажылын шуут баксыраткан.

Хүлээп алган шиитпирни күүселдиринге көдөө Советтер даргаларының харысалгазын бедидери чугула деп көргеш, райкүүском март айда көдөө Советтер даргаларының семинарын эрттирген. Семинарны Азас көдөө Совединге барып «депутат хүнүн» эрттирери-биле дооскан. Аңаа районнуң көдөө Советтериниң социалистиг чарыжының түүнелдерин тус-тус көдөө Советтерниң аайы-биле көрүп, моон соңгаар социалистиг чарышты удуртуруп улам экижидер талазы-биле санал-оналдарны солушкан. Семинарның кол-ла сорулгазын, 1960 чылда районнуң мурнунда салдынган сорулганы күүселдиринге утландырган.

Ажыл-агыйның чедишкиннинг болуру үндүрген шиитпириниң күүселдезин эки организастаарындан хамааржыр дээрзин практика көргүзүп турар. Ынчангаш ол ажылды үлегерлиг тургускаш, ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң талазы-биле 1960 чылда—районнуң мурнунда тургустунган улуг сорулгаларны күүселдирин районнуң совет болгаш ажыл-агый органнарының кол хүлээлгези болур.

Т. СЕНДИ.

Тожу райкүүскомнуң даргазы.

„Шыннын“ материалдарының изи-биле

„Буруулугларны харыысалгаже“

1960 чылдың январь 8-те үнген № 6 «Шын» солунга парлаттынган мындыг эгелиг чүүлде айыткан фактыларны Тыва автономнуг областың прокуратура чериниң хынап көргенин область прокурору Юстицияның улуг чөвүлекчизи эш А. Даваа дыннаткан.

Районнар аразының Чадаанада эзт-сүт белеткелиниң конторазының ажылынга турган четпестерге хамаарыштыр чүүлде айыткан фактыларның шын болганын хыналда бадыткаан. Хүлээп алдынган малдарны харыысалга чок кадагалап турган дугайында бижимел медээни Чөнкретары Сюртуктуң харыылааны-биле алырга, көдөө Советтиң организас-массалыг ажылынга улуг четпестер турган, райкүүскомнуң хуралынга көдөө Советтиң күүскомунуң даргазы Гилевтиң илеткелин дыннаан, Советтиң организас-массалыг ажылын, ылаңгыя депутаттарның болгаш көдөө Советтиң докталамал комиссияларының ажылын экижидер хемчеглерни көдөө Советтиң күүскому ажылдап кылган.

Хемчик районнуң прокурору СЭКП райкомунга киирген. Ук материалды партияның район комитединиң бюрозунга чугаалажып көрген.

Чогуур үезинде сайгарбаан болгаш багай кадагалаан ужурунда 1959 чылдың чазынында үрелип баксыраан эзттиң дугайында материалды район прокурору чедирген когаралды буруулуг кижилерден эгидери-биле районнуң улус судунга киирген. Сутта 160 баш хойну дүжүрген кадарчыга негелдени салган, ону районнуң улус суду хандырган. Орай боос инектерни Кызылдың мал согар черинге соп турган факты херек кырында бар болган.

Парлаттынмаан чугаалардың изи-биле

Чаа-Хөл районнуң Чаа-Хөл көдөө Совединиң күүскому ажылчы чоннуң ортузунга чорудар организас-массалыг ажылды багай тургусканын, көдөө Советтиң, күүскомунуң даргазы Гилевтиң, секретары Дановтуң көдөө Советтиң организас-массалыг ажылын удуртпайн, депутаттар-биле ажыл чорутпайн турарын «Шынның» номчукчузу редакцияга бижээн.

Редакцияның чоруткан материалынга Чаа-Хөл райкүүскомнуң се-

Париж. 1960 чылдың март. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрушевтуң чоруп турарының дугайында дыннадыгларлыг солуннарны садыглап турары.

СЭТА-ның тускай корреспондентизи В. Соболевтуң фотозу.

Тайбың кожа-хелбээ догуннаарының идеязының тиилелгелиг базымы

Совет чазактың баштынының Францияга чорааныңа делегейниң хөй-ниитизи ам-даа улуг сонуургалды салбышаан.

Н. С. Хрушевтуң Францияга кайгамчык чедишкинниг чоруушкуну делегей талазы-биле эң улуг болуушкун болур деп Грециянның «Авги» солун бижээн. «Францияның өнүү болгаш тайсың база улустар аразынга кады ажылдажылга дээш демиселчи кылдыр Совет чазактың баштының француз улус уткаан — деп ол солун демдеглээн. Совет Эвилелиниң тайсыңга ынакшылдыг политиказынга француз улус эки харыылап ужурашкан».

Болгар «Работническо дело» солун Н. С. Хрушевтуң Францияга чорааның тайылбырлавышаан, бедик совет аалчыны миллион-миллион ажылчы чонну изиг болгаш чүректиң ханызындан аалчычы өзу-биле хүлээп алганын демдеглеп турар. Ол дээрге чүгле бөдүүн сонуургал эвес, харындаа кымны үткүп турарын билир болгаш чүнүң ужурунда ону хүлээп ап турарын билир кижилерниң идеякейлиг аалчычы ужуражыышкыны болган дээрзин ол бижээн. Мында хамык ужур дипломаттыг протоколдарда эвес. Мында бир-ле чүве илден, ол чүл дээрге—тайсың дээш демиселди төлээлеп турар кижини көөрүнүң күзели болгаш ооң холдарын тудары, ооң тайсыңга ынакшыл-биле сиңиккен, кижизиг база амыдыралчы сөстерин дыңнаары-дыр. Н. С. Хрушевтуң нүүрү-биле Франция болза чоннуң амыдыралчы, мерген угаанныг болгаш дидим чоруу төлээлээн бодунга чоок кижини көрүп турар деп солун демдеглээн. Тайбың кожа-хелбээ догуннаарының идеязы чоннуң чүректеринге кайы хире чоок болуп турарын Н. С. Хрушевтуң Францияга чорааны көргүскен.

Н. С. Хрушевтуң Францияда чоруп турары доступ бар чыдар, ынчаарга түүнел дыңнадыг чок-даа бол, бис түүнелди кылып болур бис дээрзин Н. С. Хрушев Францияга чоруп турар үеде чехословак «Праце» солун бижип турган. Н. С. Хрушевту чер болганга чылыы-биле болгаш өөрүшкүлүү-биле уткааны бирги чергениң ужур-дузалыг. «Соок дайынын» талалакчылары чылча шавышыкынга таваарышкан болгаш совет политика дугайында шинны миллион-миллион француздар ам Силип алган. Н. С. Хрушевтуң болгаш де Голльдуң аразында чугаалажыышкыннар онза ужур-дузалыг, чүге дээрге бедик деннелге болур чөвүлел хуралга чедир чүгле алды неделя арткан деп солун уламчылап бижээн. Кожа-хелбээ догуннаар болгаш тайсың кады ажылдаар бе азы Аденауэр-биле эвилелдежип алгаш соок дайынны уламчылаар бе деп, орукту шилип алыры эргежок чугула, ынчаарга француз улус дээрге, Совет Эвилели-биле тайсың чурттаарын күзеп, ооң-биле чаңчыл болган найралды улам быжыглаарын болгаш калбартырыг оралдажып турар бис дээрзин Н. С. Хрушевка чугаалааш, ооң-биле орукту шилип апкан.

Совет чазактың баштының тайбың болгаш найралга ажыктыг аян-чоруун тайбыңны быжыглаарының хөрээнге чаа салыышкын кылдыр үнелеп көрбүшаан, Н. С. Хрушевтуң Францияга чорааның улуг сонуургал-биле япон улус көрүп турган. «Чепсеглеккишкини дүжүрүңер!» деп угаазылалдыг кыйгы-биле тайсыңны тургузарынче Н. С. Хрушевтуң кыйгырыңга япон хөй-ниити бир үн-биле байырны чедирип турар болгаш ооң-биле кады ол аян-чорук делегей байдалынга чылыгныг дүжүп кээрин дүргедедир дээрзинге идегелин илергейлеп турар. Премьер Н. С. Хрушевтуң Францияга чорааны болгаш Францияның удуртукчу ажылдамчылары-биле база француз улус-биле ооң шуут чугаалажыышкыннары делегей байдалының моон соңгааргы хөгжүлдезинге эй-не таарымчалыг салдарны чедирер деп, социалистиг партияның делегей талазы-биле бюрозунуң начальники, парламентиниң үстүү палатазының депутады Тадатака Сата медеглээн. Улуг күрүнелериң ам болур чөвүлел хуралының чедишкиниг болурунга идигни бөөр барымдааларның бирээзинге бо аян-чорук кирер деп чугаалап болур. Тайсың дээш база чер делегейде бүгү-ле кижилерге аас-кежин дээш Н. С. Хрушевтуң могагшылаг чок демиселинге чоны магадап турар Моолдуң эгээртинмес ховуларынга Франциядан атлантиканың чылыг хадыышкыны база чеде берген. Күрүнелериң аразынга өжээннешкек солур чоруктан ажык тыварын оралдажыр кижилер чеже-даа кызыдып турза улустарның аразынга найрал хүн-хүнү-биле өзер болгаш сыжыгар дээрзинге бүзүрээр мен деп, Моолдуң эң дээре дашчызы Цого медеглээн. Совет Эвилели болгаш социалистиг чурттар дайынче эвес, харын найралче чүткүп турар дээрзин Силсейн турар кижини делегейден ам тывары берге кылдыр бодап турар мен. Мен тудугжу кижи мен, ынчангаш премьер Хрушевтуң кайы бир чүртче аян-чоруу бүрүзүнде мен тудушкан бажыңым кажан-даа үрелбес болгаш аңаа кижилер аас-кежиктиг чурттаар дээрзинге улуг сүзүрел-биле бажыңнарның ханаларын бедиди тудуп турар кижи мен. Моолдуң күрүне университединде сашкы У. Нямдоржуның чугаалааны: Совет Эвилелиниң болгаш Никита Сергеевичиниң бодунуң политиказы бүгү улустарның алыс күзелдериңе тааржып турар, ынчангаш ол чаагай херекке чедишкиннерни күзевишаан база тайбың дээш демиселдің тугунуң адаа-биле ооң-биле кады чоруурунга бодумнуң белениңни илереткишаан, Н. С. Хрушевка түрээмниг бүгү-ле ханызындан адыш часкап турар мен.

Бо төөгүлүг чоруушкунуңуң ужурдузазын бичеледир болгаш ооң утказын хажыдар деп оралдажыышкыннар турза-даа, Барыын Германияда хөй-хөй солуннар Совет чазактың баштының бо аян-чоруу Н. С. Хрушевтуң бодунуң улуг чедишкини солуп турар дээрзин хүлээп миннип турар. Францияга чоруп турарының үезинде Совет чазактың баштының чугаалары француз хөй-ниитиге канчаар-даа аажок улуг салдарны чедирген дээрзин корреспонденцияларында болгаш тайылбырларында парлалга демдеглеп турар. Совет чазактың баштыны Н. С. Хрушевтуң Францияга чорааның тайылбырлаан, албани «Зери популлит» солун болза ол аян-чорук дээрге тайбының болгаш найыралдың аян-чоруу тайбың кожа-хелбээ догуннаарының идеязының тиилелгелиг базымының илерелгези болур деп бодунуң мурнуку үүлүүде бижээн. Дайынның кыжаныын чайладыры дээш демиселге, Европага болгаш бүгү делегейге быжыг тайбың дээш демиселге Францияның болгаш Совет Эвилелиниң чаңгыс эптиг хөделип болурунуң болгаш ынчаар хөделириниң эргежок чугулазының дугайын Н. С. Хрушев Содунуң чугааларынга бүзүрелдиг-биле көргүскен деп ол солун бижип турар. Француз-совет кады ажылдажылга үүгле ол ийи чурттарга эвес, харын база тайбының хөрээнге болгаш Европага таарымчалыг болурунга ажыкты берип турган дээрзин амыдырал көргүскен деп «Зери популлит» база демдеглээн... Совет чазактың баштының Францияга чорааныңа албани улус үүрээниң бүгү ханызындан байырны чедирип турар, үүге дээрге ол аян-чорук делегейниң соңгаарладыышкын чок айтырыгларын шинтирлээриниң, улустарның тайбыңының болгаш айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарын камгалаарының оруунга база бир улуг базым болуп турар дээрзин түүнелинде ол солун айыткан.

(СЭТА).

Венгр улустуң алыс күзелдери боттанып турар

(Фашистиг эжелелден хосталганындан бээр 15 чыл болганынга)

Венгрияның ажылчы чоннары бодунуң хосталгазының 15 чыл оюн байырлаан. Төөгүлүг кыска хуусазының дургузунда бистиң чүртүвүс өзулуг-ла бүдүн үе-шагның оруун эрткен: кажан-кеззеде хожудангай чораан буржуаз-помещикчи Венгрия ам социализм тургузуушкунун боттандырып доозарының шуут-ла эжинде чедип келген.

Венгр улуска хосталганы 1945 чылда Совет Армияның дайынчылары тыпсып берген. Совет Армия Венгрияга үүгле хосталганы тыпсып берген эвес—ол армия бистиң чүртүвүстүң чечектелиишкининиң оруун ажыткан. Венгрлер эң баштайгы хлебти, эң баштайгы картошканы совет солдаттардан алганнар.

Хосталганының соонда Венгрияның ажылчы чоннары бодунуң салымчолун бодунуң холунга алган. 1945—1948 чылларда Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле ажылчын аңгы тараачыннар-биле болгаш чүрттүң өске-даа депшилгелиг күштери-биле эвилелдежип алгаш, буржуазияны политиктиг демиселге шуут чылча шапкан, эрге-чагырганы холунга алган болгаш Венгр Улус Республиканы тургускан. Чүрттүң хосталганының соонда эткен 15 чылдарның дургузунда ажылчы чоннар демократтыг революцияны боттандырган, пролетариаттың диктатуразын чаалап алган болгаш социалистиг революцияны тиилээринге чедирген. Чүртта феодализмниң артыышкыннары узуткаттырган, ажылчы тараачыннар черни алган, чоннуң холунче үлептүр, транспорт, банкылар, садыг шилчээн.

Хосталган үезинден эгелээш Венгрия экономиктиг амыдыралдың бүгү талаларына кайгамчык улуг чедишкиннерни чедип алган. Үлептүр бүдүүлдези 1938 чылга деңнээрге үш чартык катап өскен. Сөөлгү он чылдарның дургузунда чүртка үлептүрүүн үүс чаа бүдүүлге черлери тургустунган, социалистиг чаа хоорайлар—Сталинварош, Казинцбарцика, Комло, Орослань тыптып келген.

Ам бистиң социалистиг үлептүрүвүс бүгү-ле талалары-биле мурнундагы, капиталистиг үлептүрден бедик бооп турар. Күш-ажылды организастаары болгаш ооң бүдүүкчүлүү аажок бедик деңнелче көдүүлген. Үлептүрүүн мурнунда туруп турар бүгү айтырыгларны бистиң ажылчыннарывыс боттарының хөрээ деп санап, оларны шинтирлээри дээш чүткүлдүг шудургу ажылдап турар. Фабрикаларда болгаш заводтарда рационализаторларның болгаш чаартыкчыларның массалыг шимчээшкини калбарган. Үүгле чаңгыс 1959 чылда бизин улус ажыл-агыйы оларның саналдарын Соттандырганындан 3 миллиард форинт (венгр акша) камналганы алган. Венгр үлептүрүүн продукциязы бистиң чүртүвүстан дашкаар бизин аажок алдаржып турар. Ооң заводтарындан үүген дерилгелер, автобустар, харылзаа херектелдери, радиоприёмниктер, чиик үлептүрүүн продукциязы Совет Эвилелинде болгаш акы-дунма социалистиг өске-даа чурттарда макталганы ап турар. Бистиң үлептүр бараанныгыысты делегейниң капиталистиг чурттарында база хереглеп турар.

Бистиң көдээ ажыл-агый бүдүүлгевис база өзүп турар. 1957 чылга чедир ол өзүлде мыныай шоолуг эвес болуп турган, үүге дээрге, бүдүүлгени колдуунда хуу ажылдыг тараачыннарның үүрмек үлег черлеринге чорудуп турган. Ынчалза-даа сөөлгү ийи чылдарның дургузунда көдээде социал-экономика талазы-биле аажок улуг өскерлиишкиннер болгулаан. 1959 чылдың декабрьда Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының ТК-ның хүлээп алган шиитпирингге үндезилээш, бистиң көдээ ажыл-агыйыыстың хөгжүлдезинде эргилде эгелээн. Ам республиканың бүгү тарылга шөлүүн 70 хуузу социалистиг секторга хамааржып турар.

Чүрттүң экономиктиг амыдыралының депшилгези венгр ажылчы чоннарның материалдыг чаагай байдалының үргүлчү көдүрлүрүнге таарымчалыг үндезинии тургускан. 1949 чылда-ла улустуң амыдыралчы деннели дайын мурнундагы деннелдің көргүзүлгеринге четкен; ол үеден бээр ук деннел дыка бедээн. Чүртта ажыл чокталыг чорук кезээде узуткаттынган. Сөөлгү он чылдарның дургузунда республикага ажылыннарның болгаш албан-хаакчыларның саны 650 муң кижи немей өскен. Хортисчи өзу-чурумнуң үезинде Венгрияның ажылчы чоннары Европада бүгү кижилерден дора чемненир турган. Ам Венгрия чем продуктуларны хереглээриниң ортумак деңнели-биле алырга Францияны, ГФР-ни, Англияны болгаш өске-даа чамдык чурттарны ашкан.

Экономиканы болгаш культураны хөгжүдер, чоннуң амыдыралчы деннелин көдүрер талазы-биле бистиң чүртүвүстүң чедип алган аажок улуг чедишкиннери капитализмден социализмниң улуг артык күштерлиг маргыш чокка бадыткап турар. Венгр улусту социализмниң оруу-биле чорудуп орар бистиң партиявыстың политиказының шинн『ымның дугайын бо чедишкиннер хереченлеп турар.

Партияның моон мурнунда турган удуртулгазының ангыланыкчы алдагалдары-биле, ревизионистерниң саттыныкчы чоруу-биле, а кол чүве—иштики реакцияның болгаш делегей империализмниң күштериниң капитализмни катап тургузар дээр чүткүлдери-биле 1956 чылда болдунган контрреволюстуг үймээн Венгрияга социализм тургузуушкунун үүгле кыска үеде үзүп шыдаар аргалыг болган. Ол аар-берге үеде Венгрияның социалистиг ажылчын партиязы бодунуң революстуг хүлээлгезин медереп билири-биле ажылдап турган. Бодунуң улузунуң хуу-салымы дээш харыысалгалыг болур чоруктун сагыш-сеткилин удуртулга болдурбушаан, венгр коммунистер Солза, эштер Янош Кадар, Ференц Мюних оларга баштаткан партияның чаа Төп Комитедин болгаш Революстуг Ажылчын-Тараачын чазакты тургусканнар. Ол чазак бистиң дээре болгаш эң-не бердинген өнүүвүс — Совет Эвилелинден дузаламчы көргүзерин дилээн. Венгрияда чепсектиг контрреволюстуг үймээнни чылчашаавар талазы-биле ССРЭ-деп бистиң алган дузаламчывыс пролетаржы интернационализмниң практика кырында база бир кайгамчык үлегерчижээ болган. Ол дузаламчы венгр ажылчы чоннарның совет улуска чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинниң сагыш-сеткилин хайыктырып, бүгү делегейде тайбыңның болгаш демократияның талалакчыларының күштерин быжыглаан.

Контрреволюция Венгрияга аар когаралды таварыштырган. Ынчалзадаа өнүүктер, бирги эллчегде Совет Эвилели, а ооң-биле кады Кыдат болгаш улус демократиязының өскедаа чурттары дузаламчыны биске база катап дораан көргүскеннер. Бистиң партиявыстың 1959 чылдың төнчүзүнде болуп эткен VII съездизиниң медеглээни болза: «...Венгр улустуң алган дузаламчызы халас барбас болгаш ол дузаламчыга төлептиг бис дээрзин ажыл-херек-биле көргүзерин бистиң ыдыктыг хүлээлгевис кылдыр санап турар бис».

Эткен үш чылдарның дургузунда венгр улус контрреволюцияның уржуктарын узуткан чок кылган. Бистиң чүртүвүс үлептүр бүдүүлдезин көзүлбээн деңнелге чедир көдүрген, көдээ ажыл-агыйның социалистиг чаартылгазын тиилелгелиг боттандырып, ажылчы чоннарның амыдыралчы деннелин улам бедиткен болгаш Содунуң культуразының чечектелиишкинин хандырган. Венгр Улус Республикада хоойлужуткан өзу-чурум бүрүну-биле катап тургустунган. Ам чүртта иштики политиктиг байдал барыын талакы кандыг-даа капиталистиг чурт аңаа адааргап болур хире быжыккан. Ол чорук бистиң партиявыстың чаңгыс эвиниг болгаш ооң политиказының шинн『ымның ачызында, ажылчын аңгыга баштаткан бүгү нацияның партияны долгандыр сырый каттышканының ачызында чедип алдынган.

Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының VII съездизи сөөлгү үш чылдарның болуушкуннарын болгаш дуржулгазын марксизм-ленинизмниң өзүзу-биле хандыр анализтеп көрген. Партия шын, ленинчи орук-биле чоруп орар, чоннуң эң калбак массалары-биле партияның харылзаазын сыжыглап турар ажылдың ындыг стилин ажыглап турар дээрзин съезд демдеглээн. Дуржулга-биле байыттынган, тулчуушкуннарга каңналган бистиң партия ажылчы чоннарның мурнакчы отряды болуп турар. Ол күштүг-даа, чаңгыс эптиг-даа. Улустуң идегелин ажыглаан бистиң партия социализм тургузуушкунун чедишкинниг удуртуп турар.

Партияның VII съездизи чаа беш чылдың (1961—1965 ч.) планының талазы-биле директиваларны ажылдап кылган болгаш хүлээп алган. Ол беш чылдың кол сорулгазы болза, бистиң чүртүвүска социализмниң үндезинверин тургузарын доозары, социалистиг иниитилелдің тургузуушкунун дүргедедири болур. 1965 чылда республикада үлептүр продукциязы 1958 чыл-биле деңнээрге 65—70 хуу көвүдээр. Ол өзүлде бирги эллчегде күш-ажылдың бүдүүкчүлүүн седиделринің күсели-биле чедип алдынар апаар. Ынчаарга күш-ажылдың бүдүүкчүлүү 37—40 хуу өзер. Ол-ла үеде көдээ ажыл-агый бүдүүлгези 1954—1958 чылларда бүдүүлгеним чедип алдынган ортумак деңнели-биле дөмейлээрге 30—32 хуу өзер. Беш чылдың төнчүзүнде национал орулга бүдүн чартык катап, боттуг орулга кижи санынга онаштыр алырга 26—29 хуу, а хереглелдің фондузу 40—45 хуу көвүдээн турар.

Чаа беш чыл планының перспективалары Венгрияның ажылчы чоннарын сорук кижирип, моон-даа артык эки ажылдаарынче оларның сагыш-сеткилин хайыктырып турар. Чүрттүң бүдүүлгелеринде бо чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш калбарган. Ажылга чаа-чаа улуг чедишкиннерни социалистиг күш-ажылдың бригадалары чедип ап турар. Чоокта чаа тургустунган көдээ ажыл-агый бүдүүлге кооперативтериниң кежигүннери хуу тараачыннарныыңга бодаарга оон хөй продукцияны бо чылын-на улус ажыл-агыйынга бөөр деп шиитпирлээннер. Бистиң интеллигенция эртемни, техниканы, кадык камгалалын, литератураны, уран үүлдү хөгжүдер талазы-биле сорулгаларны найыралдыг болгаш бүзүрелдиг шиитпирлеп турар.

Венгрияда амыдырал хүн келген тудум-на экижиир турар. Ажылчы чоннарның амыдырал талазы-биле бүзүрел чок турган чоруу эткен үениң болуп мөнгези-биле узуткаттынган. Ак сеткилдиг ажылдап турар кижилер бодунуң төрээн чүртүнда аас-кежикти тып ап турар. Ам бистин кижилер улам эки чемненир болгаш кеттинер апарган, ажыл шагының соонда олар концерт залдарынга, кинога, театрларга болгаш быштанылганың базза селгүүстээшкинниг өске-даа черлеринге барып турарлар. Венгрия үжүк-бижиктиг нация апарган. Ам номнарны, солуннарны болгаш журналдарны шаандагызы-биле деңнээрге каш-каш катап хөйү ундүүн турар.

Венгр хоорайның кудумчулары бо часты улуг тудуглар-биле үткүп ап турар: чер болганда чаа-чаа бажыңнарны, школаларны, эмнелгелерни тудуп, эрги оран-бажыңнарның септелгезин чорудуп турар. Чоокку 15 чылдарда чүртка бир миллион квартиралар туттунган турар; ооң ачызында чүрттүлга бажыңнарның айтырыын шуут шиитпирлээр бис.

Чүрттүң хосталганының 15 чыл оюн бистиң төрээн чүртүвүстүң найысылалы—Будапешт өөрүшкү-биле уткаан. Ооң кол-кол оруктары катап тургустунган, будүүлгелерни чаартыр тургузар ажыл шакпын чоруп турар, найысылалдың магазиннери боттарының дериттинген болгаш барааннар-биле хандыртынганының талазы-биле делегейниң эң улуг хоорайларының магазиннеринге чоокшуажып орар.

Венгрияда амыдырал эки. А келир үеде ол улам эжижир. Бистиң партиявыстың VII съездизи эткен үениң хөй-хөй айтырыгларын үзе шиитпирлээн. Бистер эткен үениң утпаан бис. Ынчалза-даа ам бистиң күзел, чүткүлүвүс бурунгаар, даартагы хүнүн сорулгаларынче угланган.

Венгрияның социалистиг ажылчын партиязының VII съездизинге Төп Комитеттің отчёт илеткелин кылып турган, эш Янош Кадарның чугаалааны болза: «Партия массаларга улам улуу-биле даанган, партияны долгандыр улустуң улам сырый каттышкан турары эргежок чугула. Венгр улус Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг лагерьниң улустары-биле бодунуң найыралын улам улуу-биле сыжыглаар, тайбыңның болгаш социализмниң делегей лагериниң өзүп турар күштери-биле ол улам сырый каттышкан турар ужурлуг».

Ол, черле ындыг болур дээрзинге венгр ажылчы чоннар бүзүрел турар. Бистиң улустуң хөй-хөй салгакчыларының күзел чораан алыс күзелдери ынчаарда боттуг үүл болу бөөр болгаш социалистиг Венгрия тургустунган турар.

Карой САМОШИ,
«Непсабадшаг» солуниуң кол редакторуунуң оралакчызы.
Будапешт хоорай.

„Эш болгаш өңнүк“

ЛОНДОН. (СЭТА). 1920 чылда Коммунистиг Интернационалдың II конгрезиниң үезинде В. И. Ленин-биле ужуражыр болгаш чугаалажыр улуг чаагай аас-кежин англи ажылчын шимчээшкининиң хоочун ажылдакчызы Уильям Галлахерге таварышкан. Делегейде баштайгы социалистиг күрүнеиниң үндезилекчизи Владимир Ильич Ленин-биле ол ужуражыышкыннарының дугайында сактыышкыннарын совет номчукчуларга чугаалап бээрин эш Галлахерден СЭТА-ның корреспондентизи дилээн. Ол дилегге харыы кылдыр Уильям Галлахериң бижээни болза:

«Большевикчи өзу-чурум» дүрген буурап дүжер деп 1920 чылда Англияның парлалгазы болгаш буржуаз политиктиг ажылдакчылар баш удур чулчуруп чугаалап турган. Ында чаа чүү-даа чок. Ажылчыннарның баштайгы республиказы үш айлардан ажыр туруп шыдавас деп, Октябрьның Улуг революциязы типдээнинің соон дарый-ла олар чулчуруп эгелээннер. Ынчангаш Коммунистиг Интернационалдың II конгрезинче Глазкодан үнүп чоруп турунда-да, олар боттарының эрги туруш-бодалдарынга турбушаан турганнар».

«Буржуаз пропаганданың ол төнчү чок шуугаазыннарын» ойтур шаап турар хөй-хөй фактбарымдааларны Совет Россияга келген дораан билип көргенин Галлахер онзалап демдеглээн. Ынчаарга ол фактыларны ол оон мурнунда-ла боду база билир турган.

«Амыдырал-чуртталга харын аар-берге турган: ажылчыннар, тараачыннар болгаш солдаттар янзы-бүрү хевириниң чедишпес чүүлдериниге удур демисежип турган—деп ол бижээн.—Аъш-чемниң, ийик-хептиң, заводтарга болгаш фабрикаларга сдаар чүүлдүң чедишпези, хамааты дайыны, даштыкыдан халдаашкын, польша дайын ышкаш мындыг ажып тиилеттинмес чыгыы кылдыр сагындырар аар-бергелер-биле делегейге чон кажан-даа, каада-даа таваржып көрбээн.

Чүгле харын ажылчыннарның шиитпирлиг, чайгылыш чок революсчу угаан-бодалынга бүгү чүве четчир турган. Ол дээрге төнчү чок хөй чүүлдерден илергейлеттинип турган, ынчалза-даа Кызыл Армияның бир аныяк командириниң бистериң аразыстан чамдык кижилерниң англилеп чугаалажып турганын дыннап каазы, бистерге мынча деп чугаалааны үстүнде ол революсчу угаан-бодалды хамыктың дээре илереткен: «Аш бис, ынчалза-даа аас-кежиктиг бис, бистиң революциявыска тиилелгени чедип алган бис, ынчангаш ону бистен чүү-даа, кым-даа хунаап ап шыдавас деп чүвени өөп чана берген, англи улуска чугаалаар силер».

Субботниктерге ол-ла угаан-бодалды ажылчыннарның ортузундан база көрген мен—деп Галлахер бижээн.—Олар мени ажылчын кижи деп билип каан, мөңгө ажылчын өзү-биле байыр чедирип турганнар. Ынчаарга мөңгө эң-не өөрүнчүг болгаш эң-не үнелиг чаагай болган хүлээп алыышкынны мөңгө эш Ленин көргүскен.

Ол баштайгы ужуражыышкындан бээр дөрт чылдар эткен, ынчалза-даа бодунуң амыдыралчуртталгазында болгаш ажылжинде боттанып сиңиккен революсчу бүзүрели-биле аңаа ужурашкан бүгү-ле кижилерни кон чуг бүзүрелдии-биле сеткилин хайыктырыптар кижи кылдыр ам безин ону ынчалдыр көрүп чоруур мен.

Шыны-биле алырга, бүгү буржуаз делегей революсчу эрге-чагырганы дүжүрер сорулга-биле хоп-нугулду болгаш сулчаалерни тургускан ындыг өйде чаңгыс-даа кижи кажан-даа мындыг улуг харыысалганы чүктеп көрбээн. Ынчаарга дайынның болгаш негелде-хереглелдің ол бүгү хөй саныг айтырыглары оортап улуг кичээнгейни негеп туражок, төлээлер-биле чугаалажыр болгаш политиканы тодарадып билирде оларга дузалаар үе-шакты ол кеззеде тып ап турган. Ону бодумнуң көрген дуржулгамдан билир мен.

Политиктиг комиссияга мөңгө-биле чугаалажылгага ол үүгле бодун шыдажыышкынныг туттунган эвес, харын комиссиядан дашкаар черлерге-даа, Кремльде бодунуң кабинединге-даа мөңгө-биле болгаш өске-даа төлээлер-биле боду чугаалажып турган. Ол дээрге эш болгаш буянныг чаагай сеткилдиг өөнүк чораан, шуут заводтардан болгаш фабрикалардан келген төлээлерге хамаарыштыр база шак ындыг турган.

Бодум дугайты алырга кандыгыл дээрге, политиктиг комиссияга бир чугаалажылганың үезинде герман төлээ Пауль Леви мөңгө бодумга удур халдаашкынныг чугааны болдурган. «Чок, чо-ок, силер ынчалдыр чугаалавас ужурлуг силер деп, ону эш Ленин үзе кире берген.—Эш Галлахер алдагалды болдурган чадап чек, ынчалза-даа Интернационалга ол кеззеде шынчы болур».

«Бистиң улуг чаагай эживистиң дугайын кеззеде сактып чоруур мен, ооң өөредин—мөңгө-даа удуртулга, бүгү-ле өзулуг пролетарийлерге-даа удуртулга, ынчангаш ооң номналынга капитализмниң төнчүзүнге чедир база коммунизмниң болгаш бүгү-ниити тайбыңның тиилелгезинге чедир шынчы чоруумну хевээр артырар мен» деп Галлахер чүүлүнүң түүнелинде бижээн.

Спорт

МИНУСИНСК—КЫЗЫЛ

Минусинск хоорайның баскетбол болгаш хол-бөмбүүнүң чыынды командазы эш-хуунуң спортчу ужуражыышкынын кылыры-биле аалдап чораанныр.

Кызылдың болгаш Минусинскиниң хол-бөмбүүнүң чыынды командаларының ужуражыышкыны 3:2 санга кызылчыларның тиилелгези-биле доозулган. Ийи хоорайның баскетболчуларының ужуражыышкыны 66:43 санга Саза-ла кызылчыларның тиилелгези-биле төнген.

Апрель 4-те Минусинскиниң хол-бөмбүүнүң чыынды командазы-биле спорттуң «Динамо» эки-тура ниитилелиниң командаларының солун ужуражыышкыны болган. Динамочулар бар аргазын эки ажыглап шыдаавайн, баштай ийи улай уттурганнар, үшкү оюнну удуп алза-даа дөрткүзүнге база уттурганнар. Ынчангаш «Динамо» командазы 1:3 санга уттурган.

Ю. МЫЛЬНИКОВ.

Хөл-шыдыраа талазы-биле делегейге бирги чер дээш

Хөл-шыдыраа талазы-биле делегейге бирги чер дээш маргылдааның моон мурнунда соңгаарлаттынган тоску салыын төндүр ойнаары апрельдің 3-те ССРЭ-ниң хөл-шыдыраанын төп клувунга болган.

Ол салыгны нарын Сайдалга соңгаарлаткан турган: Ботвинниктің бир аъды болгаш үш оглу Тальдың беш оглунга удур демисежип турган. Каразы-биле ойнаан Ботвинник соңгаарладырда эң шыырак көштү бижип алган болган. Рига чурттуг гроссмейстер Таль чүткүлдүү-биле камгаланып турган, ынчалза-даа салыгның төнчүзүн делегей чемпиону Ботвинник ылавыладыг көжүп доскан, ынчангаш 56-гы көште Таль уттуруп каан.

Ам саи Тальдыы ажыг болуп—5:4 болу берген.

Онгу салыг апрель 5-те болган. Ботвинник агы-биле ойнаан.

(СЭТА).

Областка АГААР БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областа булуттагылап каап турар хүн болур. Чамдык черлерге улуг эвес хар-чаъс болур. Хат өйтавында болгаш чоорту дыңзыыр. Агаарның температуразы: даглыг черлерге—9—14, чавыс черлерге—4—9, а Кызылга—4—6 градус чылыг.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

Бөгүн

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): **«Дан бажынга уткуштур»** («Заре навстречу»)—12, 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда.

«ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (бичe залга): **«Чажыт назылыг уруглар»** («Сверстницы»)—3, 5, 7, 9 шактарда.

«Кад-Хем»: «Партизан отчугаштары» («Партизанская искра»)—11.15, 1.15, 3.15 шактарда; **«Солдат хептиг»** («В солдатском мундире»)— 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«Восток»: «Ногаан терге» («Зеленый фургон»)—1.15, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Индонезияда чазакка удур сүлчээни илереткени

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Джакартада болгаш Богорда президентиниң ордуларын бооланы болгаш Бандунгта шеригниң өөредилге төвүнче халдааны-биле холбаштыр чоокта чаа чазакка удур сүлчээни илереткениниң дугайында немелде медээлерни шеригниң информация албаныныңначальниги подполковник Сунарьо март 31-де кылган.

Чазактың кежигүннериниң ылаңгыя президент Сукарно-биле шериг штавының начальниги Насутионның аразынга башкаланчак үүлүү болдурар дээш хоп-меге чугаалардың нептереттинип турарының дугайында медээлерни шеригниң удуртулга чери эткен чылдың сентябрь айдан эгелээш ап келген деп Сунарьо медеглээн. Истеп хынаашкынның түүнелинде бодун «национал тайбыңны тургузарының талазы-биле демиселдің удуртулгазы» деп адаттынган чажыт организация илереттинген. Ооң сорулгазы болза чазакты үйнече, оларның-биле демиселди соксадырынче албадаар болгаш шеригниң база чазактың удуртукчуларын солуурун чедип алыры турган деп Сунарьо уламчылаан. Март 30-де радио дамчыштыр чүве чугаалап тура, Индонезияның информация министри Малади чазакка удур ол организацияның кежигүннериниң хөй нуруузу тулуп хоругдаттырган деп медеглээн.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

1960—61 чылдарда сес көдээ ажыл-агый фермаларын болгаш бир көдээ ажыл-агый техникумун тударына Кыдат ВДР-ге дузалаар дугайында Кыдат Улус Республика биле Вьетнамның Демократтыг Республиказының аразында протоколга ат салдынган.

Химияның, нефтиниң болгаш үлептүрүүн төрелдешкек өске-даа адырларының ажылчыннарының профэвилелдериниң делегей каттыжылгазының конференциязы Вислага ажыттынган. Ооң ажылында Совет Эвилели-биле кады 14 күрүнелериң төлээлекчилери киржип турар.

Непалдың премьер-министри Б. П. Коирала Кыдат Улус Республикага чорааш, чаныр келген.

Прагада совет элчин чери скрипачы Игор Безродныйның концертин көргүскен. Ол аңаа Сметанның, Бахтың, Рахманиновтуң, Прокофьевтиң болгаш өскедаа композиторларның чогаалдарын күүсеткилээн.

Эссенде «Гумбольдт-Аула» деп залга А. Н. Островскийниң «Берулер болгаш хойлар» деп шинзи болган. Солуннар ооң дугайында бижээн чүүлдеринде ол шинни болгаш артистериң ойнаанын бедин-биле үнелеп турар.

18 хонуктуң иштинде Индияны, Пакистаны кезип чоруру-биле Каттышкан Араб Республиканың президентизи Гамаль Абдель Насер самолет-биле ужудуп үүпкен.

Рейтер агентилелиниң Глазгодан дыңнаткавын ёзугаар алырга, ында арага складтарында улуг өрт болуп, ооң соонда аңаа улуг частыышкыннар болган. Өрттү өжүрүп турганының үезинде 19 өрт өжүрүкчүлери өлген. Ол ышкаш 40 кижи когараан. Өрттүн чедирген когаралы 10 миллион финт-стерлинг деп англи ашка хире түүнүг болуп турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлептүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00128. Чагыг № 976. Культура эргелелиниң типографиязы.